บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ความเชื่อ และค่านิยมจากนิทานพื้นบ้านของอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลกในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. เอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวกับนิทาน
   - 2.1 เอกสารเกี่ยวกับนิทาน
     - 2.1.1 ความหมายของนิทาน
     - 2.1.2 ลักษณะของนิทาน
     - 2.1.3 ประเภทของนิทาน
     - 2.1.4 คุณค่าหรือประโยชน์ของนิทาน
   - 2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับนิทาน
3. เอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อ
   - 3.1 เอกสารเกี่ยวกับความเชื่อ
     - 3.1.1 ความหมายของความเชื่อ
     - 3.1.2 ประเภทของความเชื่อ
   - 3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความเชื่อ
4. เอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวกับค่านิยม
   - 4.1 เอกสารเกี่ยวกับค่านิยม
     - 4.1.1 ความหมายของค่านิยม
     - 4.1.2 ประเภทของค่านิยม
   - 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับค่านิยม

1. เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอนครไทยที่นำมากล่าวต่อไปนี้ก็เพื่อจะให้ทราบถึงสภาพของอำเภอนครไทยในด้านต่าง ๆ อันจะช่วยทำให้เข้าใจถึงระบบความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวอำเภอนครไทยได้มากยิ่งขึ้น โดยข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอำเภอนครไทยที่นำมากล่าวนั้นมีดังต่อไปนี้

ที่ตั้งของอำเภอนครไทย

อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดพิษณุโลก ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 16 47 01 ถึง 17 28 01 องศาเหนือ และเส้นลองติจูดที่ 101 35 12 ถึง 101 51 24 ตะวันออก มีเนื้อที่ทั้งหมด 2,356 ตารางกิโลเมตร นับว่าเป็นอำเภอที่มีเนื้อที่มากที่สุดของจังหวัดพิษณุโลก อยู่ห่างจากจังหวัดพิษณุโลกโดยทางรถยนต์ประมาณ 97 กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดกับอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย และอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันออก ติดกับอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ทิศใต้ ติดกับอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอชาติตระการ และอำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

สภาพทางภูมิศาสตร์

อำเภอนครไทย มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงประกอบด้วยป่าและภูเขา มีที่ราบลุ่มเป็นส่วนน้อย ที่ราบลุ่มที่สำคัญ คือ ที่ราบหุบเขาอำเภอนครไทย พื้นที่โดยทั่วไปแล้วมีความสูงจากระดับของน้ำทะเลประมาณ 400 เมตร โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลนครชุม ตำบลน้ำกุ่ม และตำบลบ้านแยงจะมีภูเขาล้อมรอบ

สภาพภูมิอากาศ

อำเภอนครไทย อยู่ในเขตมรสุม ได้แก่ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจะพัดผ่านเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม เป็นผลทำให้อากาศในช่วงนี้มีฝนตกชุกและมีความชื้นสูง ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์จะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้อากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง นอกจากนี้แล้วด้วยลักษณะภูมิประเทศของอำเภอนครไทยที่ส่วนใหญ่แล้วเป็นป่า มีภูเขาและที่ราบสูงสลับซับซ้อนเป็นจำนวนมากก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อสภาพ

ภูมิอากาศของอำเภอนครไทย ทำให้ฤดูร้อนในบางปีมีอุณหภูมิสูงสุดถึง 40 องศาเซลเซียส และฤดูหนาวในบางปีมีอุณหภูมิต่ำสุดถึง 7 องศาเซลเซียส ในฤดูฝนบางปีก็จะมีฝนตกชุกตลอดปี

ประวัติเกี่ยวกับอำเภอนครไทย

ชุมชนบ้านเมืองนครไทยในบริเวณเขตอำเภอนครไทย ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนจะเป็นกลุ่ม ๆ โดยยึดแหล่งน้ำตามธรรมชาติเป็นหลัก โดยชุมชนส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำระหว่างหุบเขา จากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่าชุมชนนี้มีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จากชุมชนขนาดเล็กก็ได้พัฒนาอารยธรรมความเจริญของตนสืบเนื่องกันมาโดยลำดับ ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดีได้ปรากฏการตั้งถิ่นฐานและสร้างสรรค์วัฒนธรรมของชุมชนนครไทยว่า เป็นชุมชนที่มีมนุษย์อาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยระยะแรก ๆ การตั้งถิ่นฐานจะกระจายอยู่ทั่วไปตามเพิงผา ถ้ำ ภูเขา และริมสายธารน้ำ มีการค้นพบเครื่องมือประเภทขวานหินขัด ขวานหินมีด้าม ขวานสำริด และศิลปกรรมที่เด่น คือ ภาพแกะสลักที่ถ้ำกา เขาช้างล้วง ตำบลนครไทย และที่หน้าผาขีด อำเภอนครไทย ซึ่งเป็นภาพแกะสลักเป็นลายเส้นและรูปกากบาทพาดพันไปมาบนผนังถ้ำ ซึ่งมีลักษณะคล้ายภาพแกะสลักที่เทือกเขาภูพาน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งภาพแกะสลักดังกล่าวนี้สันนิษฐานว่าเป็นภาพแกะสลักของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะ

ชุมชนนี้คงจะมีการพัฒนาต่อมา และได้ขยายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ขึ้น นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับชุมชนอื่น และชุมชนในต่างแดน ได้ค้นพบเมืองโบราณนครไทยที่มีลักษณะเป็นดินสูงคล้ายหลังเต่า มีพื้นที่ประมาณ 142 ไร่ มีคูน้ำ 2 ชั้น และคันดิน 3 ชั้น มีเมืองหน้าด่าน 4 เมือง คือ เมืองนครชุม เมืองโคกค่าย เมืองตานม และเมืองชาติตระการ

จากการขุดค้นทางโบราณคดีของ ปราณี แจ่มขุนเทียน เมื่อปี พ.ศ. 2527 จากหลักฐานที่พบสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนนครไทยเป็นชุมชนที่มีคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่แล้วราวพุทธศักราช 1771 ซึ่งเป็นระยะก่อนสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีประมาณ 110 ปี

สมัยเริ่มแรกของชุมชนนี้คงเป็นชุมชนที่ไม่ใหญ่มาก มีการสร้างบ้านเมืองที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง คนในท้องถิ่นก็มีอาชีพทำเกษตรกรรมและล่าสัตว์เป็นอาหาร อีกทั้งมีการเลี้ยงสัตว์ประเภท วัว ควาย ไว้ใช้งาน และมีการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับชุมชนใกล้เคียง เช่น

เมืองศรีสัชชนาลัย เพราะมีการค้นพบเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตจากเมืองศรีสัชชนาลัยด้วย และนอกจากนี้ยังมีการค้นพบเครื่องถ้วยเคลือบสีเขียวในสมัยราชวงศ์ซุงและราชวงศ์หยวนของจีน ในสมัยนี้มีการนำเครื่องถ้วยตะครันมาใช้ใส่น้ำมันตะเกียง

สมัยสุโขทัย ชุมชนนครไทยได้พัฒนาการมีความเจริญระดับชุมชนเมือง จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าเมืองนครไทยได้ปรากฏชื่อในครั้งแรกในศิลาจารึกวัดมหาธาตุ วัดสระศรี หลักที่ 7 ก. จารึกวัดเขากับหลักที่ 11 และปรากฏชื่อในจารึกหลักที่ 93 ภาษาบาลีว่า "นครเทยย" นอกจากนั้นยังปรากฏชื่อในจารึกวัดบูรพาราม หลักที่ 286 ด้านที่ 1 ที่กล่าวถึงการขยายอาณาเขตของกษัตริย์สุโขทัยในปี พ.ศ. 1939 ว่า "เบื้องข้างหนอุดร ลุนครไท.." และด้านที่ 2 เป็นภาษาบาลี กล่าวถึง "ปุพเพ นครเทยยก" จากหลักฐานดังกล่าวแสดงว่านครไทยได้ปรากฏเป็นเมืองที่ปรากฏชื่ออยู่ในทำเนียบเมืองอยู่ในอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัยแล้ว โดยมีฐานนะเป็นเมืองขึ้นอยู่กับอาณาจักรสุโขทัย

สมัยอยุธยา สมัยอยุธยาตอนต้น ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับเมืองนครไทย คือ พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐฯ ว่า "ศักราช 824 มะเมียศก" (พ.ศ. 2005) เมืองนครไทยพาครอบครัวหนีไปเมืองน่าน และให้พระยากลาโหมไปตามคืนมาได้" จากหลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเมืองนครไทยกับเมืองน่าน ทำให้ในสงครามการสู้รบระหว่างพระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนากับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยที่พระเจ้าติโลกราชได้ร่วมมือกับเจ้าเมืองเชลียงได้นำทัพจากเมืองเชียงใหม่มาปล้นเมืองพิษณุโลกและกำแพงเพชร จากสงครามที่เกิดขึ้นเมืองนครไทยได้รับผลกระทบจากสงครามในครั้งนี้จึงได้อพยพครอบครัวหนีภัยสงครามไปเมืองน่าน จึงเป็นผลให้เมืองนครไทยร้างไปช่วงหนึ่ง จนกระทั่งฝ่ายอยุธยาขึ้นไปยึดครองและกวาดต้อนเอากลับมา และได้สร้างเมืองนครไทยใหม่อีกครั้งหนึ่ง ดังที่พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐได้กล่าวว่าในปี พ.ศ. 2020 "แรกตั้งเมืองนครไทย"

นอกจากนี้ยังได้พบหลักฐานที่กล่าวถึงดินแดนนครไทยในสมัยอยุธยา เมืองนครไทยมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านด้านลาวของกรุงศรีอยุธยา และเป็นดินแดนที่อยู่กึ่งกลางระหว่างอาณาจักรลานช้าง หรือกรุงศรีสัตนาคนหุตกับอยุธยา ดังปรากฏหลักฐานของอาณาจักรลานช้างที่กล่าวถึงในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 แห่งกรุงศรีอยุธยา และพระเจ้าฟ้างุ้มได้มีพระราชสาสน์แบ่งดินแดนกันระหว่าง 2 อาณาจักร หลักฐานทางฝ่ายลาวมีข้อความว่า "เฮาหากแม่นอ้ายน้องกันมา (ตั้งแต่ขุนบุลม (บรม) พุ้น เจ้า (หมายถึงพระเจ้าอู่ทอง) อยากได้บ้านเมืองเอาเขาแดนภูสามเส้า เมื่อเท้าเถิงภูพระยาพ่อแดนเมืองนครไทยพุ้น" นอกจากนี้เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

อยุธยาแสดงให้เห็นถึงสถานภาพบ้านเมืองนครไทยมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านด้านลาวของกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2110 พระชัยเชษฐาธิราชแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุตยกทัพมาตีพิษณุโลกเพื่อปราบปรามพระมหาธรรมราชาก็ได้ยกกองทัพเข้ามาทางเมืองนครไทย จึงกล่าวได้ว่าในสมัยอยุธยาเมืองนครไทยคงมีฐานะเป็นเมืองเรื่อยมา

สมัยรัตนโกสินทร์ จากจดหมายเหตุของรัชกาลที่ 3 เมืองนครไทยมีฐานะเป็นเมืองขึ้นของเมืองพิษณุโลกที่มีฐานะเป็นหัวเมืองเอกของเมืองฝ่ายเหนือ

สมัยรัชกาลที่ 5 ก่อนการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เมืองนครไทยยังมีฐานะเป็นเมืองขึ้นของเมืองพิษณุโลกอยู่ ต่อมาเมื่อมีการจัดการปกครองรูปแบบเทศาภิบาล มณฑลพิษณุโลกได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2433 เมืองนครไทยถูกลดฐานะลงมาเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลก และได้แต่งตั้งนายอำเภอขึ้นเป็นผู้ปกครอง ซึ่งนายอำเภอนครไทยคนแรกชื่อ หลวงพิทักษ์กิจบุรเทศ (เป้า บุญรัตนพันธ์) มาดำรงตำแหน่งในช่วงปี พ.ศ. 2433 – 2435 และนับแต่นั้นเป็นต้นมามีผู้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอรวม 53 คน และปี 2548 มีนายสาโรช แสงอรุณ เป็นนายอำเภอ

ประเพณีปักธงชัยของอำเภอนครไทย

ประเพณีปักธงชัยเป็นประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญของอำเภอนครไทยที่ได้ปฏิบัติสืบทอดมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากชาวนครไทยเป็นผู้ที่มีความเชื่อ และยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก

ประเพณีปักธงชัยเป็นประเพณีที่ชาวนครไทยจะจัดขึ้นในวันขึ้น 14 - 15 ค่ำ เดือน 12 ของทุก ๆ ปี ซึ่งชาวนครไทยในอดีตที่ประกอบด้วยชาวบ้านวัดหัวร้อง บ้านในเมือง บ้านวัดเหนือ บ้านหนองลาน และหมู่บ้านใกล้เคียงจะนำธงที่เกิดจากความร่วมมือของชาวบ้านที่ได้ร่วมกันทอขึ้นไปปักที่เขาช้างล้วง อันเป็นเทือกเขาที่ทอดตัวขนานไปกับถนนสายนครไทยชาติตระการ เทือกเขาช้างล้วงจะอยู่ห่างจากอำเภอนครไทยไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 6 กิโลเมตร ซึ่งวัตถุประสงค์ในการปกธงของชาวนครไทยนั้นพอจะสรุปได้ ดังนี้

1. เชื่อว่าการปักธงจะทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข กินดีอยู่ดี โดยเชื่อว่าหากปีใดไม่ได้นำธงไปปักจะเกิดภัยพิบัติหรือเภทภัยต่าง ๆ ที่ทำให้ชาวเมืองต้องเกิดความเดือดร้อนหรือเสียชีวิตได้ เนื่องมาจากเหตุต่าง ๆ เช่น นาคราชจะมาล้างบ้านล้างเมือง ยักษ์จะมากินคน หรือช้างจะมากินข้าวกล้าที่ชาวเมืองได้ปลูกไว้

2. ปักธงเพื่อเป็นการระลึกถึงพ่อขุนบางกลางหาว เมื่อครั้งที่พระองค์ได้อพยพมาอยู่นครไทย (นครบางยาง) ครั้งแรก ได้เกิดการสู้รบกับเจ้าของถิ่นเดิมที่เคยอยู่บริเวณนี้ มีการต่อสู้รุกไล่กันจนถึงเขาช้างล้วง ทัพของพ่อขุนบางกลางหาวเป็นฝ่ายชนะจึงได้เอาผ้าคาดเอวของพระองค์ผูกปลายผ้ากับไม้ปักไว้ที่ยอดเขาช้างล้วงเพื่อเป็นอนุสรณ์ที่มีชัยต่อการสู้รบ ดังนั้นเพื่อเป็นการรำลึกถึงชัยชนะของพระองค์ ทุกปีจึงมีการนำธงไปปัก และเชื่อว่าหากปีใดไม่ได้ไปปักธงก็จะมีอันเป็นไปกับชาวเมือง

3. ผู้ปกครองนครไทยคิดระบบการส่งข่าวสาร เนื่องจากว่าในสมัยก่อนพวกฮ่อมักจะยกพวกมารังแกชาวนครไทย จึงได้มีข้อตกลงของผู้ปกครองนครไทยว่าเมื่อใดที่เห็นผ้าชักขึ้นปักบนยอดเขาช้างล้วงก็ให้เตรียมไพร่พลเพื่อเตรียมต่อสู้กับศัตรูที่เข้ามรุกรานชาวเมือง

จากทั้ง 3 ทัศนะดังกล่าวมานั้น ในทัศนะที่ 2 คือ ความเชื่อเกี่ยวกับวีรกรรมของพ่อขุนบางกลางหาวผู้เคยเป็นผู้ปกครองนครไทยจะได้รับการยอมรับมากที่สุด เห็นได้จากการตั้งชื่อของประเพณีนี้อย่างเป็นทางการว่า "ประเพณีปักธงชัย"

สำหรับการจัดทำธงนั้นในอดีตเมื่อถึงเดือน 11 พระสงฆ์และผู้นำชุมชนจะตีฆ้องเพื่อเรี่ยไรฝ้ายจากชาวบ้านในละแวกบ้านของตน แล้วนัดหมายที่ทำธงกันว่าจะทำที่ใด ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านของผู้นำหมู่บ้าน โดยที่ชาวบ้านจะมาช่วยกันทอผ้าเพื่อทำเป็นธง สำหรับขั้นตอนการทำธงนั้นจะมีการนำฝ้ายมารวมกันเป็นกองกลาง แล้วมาผ่านกระบวนการต่าง ๆ ทอจนเป็นผืนผ้าเป็นธง โดยธงจะมีความกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ยาวประมาณ 4 เมตร บริเวณชายธงจะตกแต่งให้สวยงามด้วยใบโพธิ์ที่ทำจากไม้แล้วนำไม้ไผ่ที่มีความยาว 1 ฟุต มาใส่หัวท้ายของผืนธงเพื่อเป็นการถ่วงให้ธงมีน้ำหนักจะได้ไม่ม้วนตัวเมื่อนำไปปักที่ยอดเขาแล้ว วิธีการทำธงของทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ บ้านหัวร้อง บ้านในเมือง และบ้านเหนือ จะมีลักษณะและวิธีที่คล้ายคลึงกันเพียงแต่ว่าในบางปีจะทำการทอธงก่อนวันปักธงเป็นเวลา 1 วัน

เมื่อทำธงเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในอดีตชาวบ้านก็จะมารวมตัวกันที่วัด เช่น วัดเหนือ (วัดหน้าพระธาตุ) เมื่อรวมตัวแล้วจะมีการจัดขบวนแห่ไปตามตลาด มีการตีฆ้องตีกลองนำหน้าขบวนและชาวบ้านก็จะมีการร่ายรำแห่ไปตามทางอย่างสนุกสนาน เมื่อแห่เสร็จตอนเย็นก่อนวันปักธงจะมีการเจริญพระพุทธมนต์เย็นเพื่อเป็นการฉลองธง

ตอนเช้าของวันปักธง วัดแต่ละวัดก็จะมีการทำบุญตักบาตร ตอนสายมานิดก็จะมีการเริ่มขบวนเพื่อนำธงไปปัก ซึ่งผู้ที่จะขึ้นไปปักธงก็จะประกอบด้วยพระสงฆ์และชาวบ้าน เช่น บ้านหนองลาน บ้านหนองน้ำสร้าง บ้านบ่อไอ้จอก บ้านนาหัวเซ บ้านเนินเพิ่ม เป็นต้น

การเดินทางไปจะถึงยอดเขาประมาณ 5 โมงเช้า พระสงฆ์จะแวะฉันเพลที่เขาฉันเพล ซึ่งจะกว้างประมาณพระสงฆ์นั่งได้ประมาณ 8 - 10 รูป เมื่อถึงแล้วชาวบ้านจะช่วยกันถวายเพลพระ เมื่อพระสงฆ์ฉันเพลเสร็จแล้วทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านจะนำธงของวัดเหนือขึ้นไปปักที่ยอดเขาฉันเพลเป็นแห่งแรก โดยผู้นำชาวบ้านจะกล่าวคำถวายธงและอาราธนาพระสงฆ์ให้สวดชัยมงคลคาถาระหว่างที่ชาวบ้านช่วยกันปักธง เมื่อปักธงเสร็จก็จะร่วมกันกล่าวคำไชโยโห่ร้อง ต่อมาทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านจะเคลื่อนขบวนไปปักธงจุดที่ 2 ที่ยอดเขาย่านไฮ (ยั่นไฮ) ซึ่งอยู่ห่างจุดแรกประมาณ 300 เมตร โดยจุดนี้จะเป็นธงของหมู่บ้านวัดกลาง (บ้านในเมือง) วิธีการปักก็ทำเช่นเดียวกันกับจุดแรก และจุดสุดท้ายที่ปักธง ได้แก่ ยอดเขาช้างล้วง ซึ่งมีรูปร่างเหมือนช้างนอนหมอบ อันเป็นยอดเขาที่ใหญ่ที่สุด โดยธงที่นำมาปักจะเป็นธงของหมู่บ้านหัวร้อง วิธีการปักก็ทำเช่นเดียวกับจุดที่ 1 และจุดที่ 2 เมื่อครบทั้งสามจุดก็ถือว่าเป็นการเสร็จสิ้นพิธีปักธงชัย

สิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์หรือแก่นแท้ของประเพณีปักธงชัย คือ การรำลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษ และเป็นประเพณีที่สร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับคนในสังคม สร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่มคน ซึ่งปัจจุบันประเพณีปักธงชัยชาวนครไทยจะมีส่วนร่วมทุกตำบลโดยทุกตำบลจะมีการจัดขบวนรถแห่อย่างสวยงามน่าประทับใจ ในปัจจุบันจะจัดงานฉลองเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน ทีเดียว และในวันสุดท้ายของงานหลังจากที่ปักธงเสร็จแล้ว ในเวลากลางคืนก็จะมีการจัดงานลอยกระทงอย่างใหญ่โตอีกด้วย

ต้นจำปาขาว 700 ปี

ต้นจำปาขาวอยู่ในท้องที่ของอำเภอนครไทย คือ บริเวณวัดกลางศรีพุทธาราม (วัดกลาง) เป็นไม้ดอกยืนต้นขนาดใหญ่ ขนาดของลำต้นวัดโดยรอบได้ประมาณ 3 เมตรเศษ มีความสูงประมาณ 9 - 10 เมตร มีความแปลกจากจำปาชนิดอื่น ๆ โดยจะมีดอกเป็นสีขาวนวล มีกลิ่นหอมฟุ้ง และหากมีการนำกล้าจำปาขาวไปปลูกที่อื่นแล้วจะมีดอกเป็นสีเหลืองเหมือนจำปาทั่วไป

สำหรับประวัติความเป็นมาของต้นจำปาขาว ชาวนครไทยกล่าวว่า "พ่อขุนบางกลางหาว" ทรงปลูกไว้เมื่อครั้งครองเมืองบางยาง ดังนั้นต้นจำปาขาวจึงมีอายุได้ประมาณ 700 ปีเศษ ซึ่งได้มีการดูแลรักษาเป็นอย่างดี เนื่องจากลำต้นบางส่วนเป็นโพรงผุกร่อนตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา บริเวณใต้ต้นจำปาขาวจะมีรูปหล่อของพ่อขุนบางกลางหาวอยู่ ซึ่งชาวนครไทยจะจัดพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เป็นประจำทุกปี

ถ้ำกา

ถ้ำกาเป็นถ้ำขนาดเล็กมีความกว้างประมาณ 2 - 5 เมตร ความยาวประมาณ 10 เมตร อยู่ห่างจากตัวอำเภอไปทางทิศเหนือประมาณ 10 กิโลเมตร หน้าถ้ำมีต้นไม้ขึ้นปกคลุมค่อนข้างหนาแน่น พื้นถ้ำชื้นเพราะมีใบไม้ปกคลุมอยู่ ที่หลืบผนังถ้ำสูงกว่าระดับพื้นดินประมาณ 2 เมตร ปรากฏมีภาพสลักหินตามแนวลึกของผนังถ้ำยาวประมาณ 6 เมตร สลักเป็นภาพลายขูดขีดหรือเส้นรูปกากบาทพาดกันไปมายาวประมาณ 1 เซนติเมตร มีลักษณะคล้ายกับที่ภูพานบ้านผือ โดยสันนิษฐานว่าเป็นภาพแกะสลักหินของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะ ซึ่งความสำคัญของภาพแกะสลักหินที่ถ้ำกาเขาช้างล้วง มีดังนี้

1. เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงว่าในเขตพื้นที่ยอดเขาช้างล้วงเคยเป็นชุมชนโบราณที่มีอายุมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะ

2. แสดงถึงว่าบริเวณเมืองนครไทยน่าจะเป็นที่อยู่อาศัยของคนโบราณ หรือเป็นเส้นทางเคลื่อนย้ายของคนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์จากเขตตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เช่น จังหวัดเลย บริเวณแม่น้ำโขง

3. เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญที่น่าสนใจพอเป็นแหล่งนำทัศนะศึกษา เพราะระหว่างทางจะมีธรรมชาติป่าไม้นานาชนิด มีนก ดอกไม้ป่า ลานก้อนหินปุ่มที่สวยงามและมียอดเขาช้างล้วงที่ทำพิธีปักธงชัย (สำนักปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลนครไทย, ม.ป.ป. หน้า 2 - 14)

พิธีกรรมการขอฝนของอำเภอนครไทย

1. นางด้ง

อุปกรณ์ที่ใช้เล่น

1.1 กระด้งฝัดข้าวหนึ่งใบ บางหมู่บ้านใช้กระด้งฝัดข้าว 2 ใบ สากตำข้าว 2 อัน และอุปกรณ์ในการเชิญจะมีข้าวสุก พริก เกลือเพิ่มอีก

1.2 อุปกรณ์การเชิญดอกไม้ ธูปเทียน น้ำ แป้งหอม

พิธีกรรมเริ่มจากการที่นางทรงซึ่งเป็นคนพิเศษที่เคยทำพิธีมาแล้ว คือ เป็นผู้หญิงที่ร่างยอมให้ผีนางด้งเข้าทรงได้ (ชาวบ้านเรียกว่า หญิงผมหอม) นางทรงจะยืนจับกระด้งอยู่กลางวง ชาวบ้านหญิงชายจะล้อมวงแล้วมีคนที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่เคยทำพิธีมาแล้วเป็นผู้ทำพิธีเชิญนำร้องเพลงเชิญ ชาวบ้านที่ล้อมวงก็จะร่วมร้องเพลงเชิญให้ผีนางด้งมาสิงที่กระด้งที่นางทรงจับไว้ พอผีนางด้งเข้ามาสิงในร่างแล้ว นางทรงก็จะจับกระด้งสั่น และพากระด้งร่อนไปเรื่อย ๆ ชาวบ้านก็จะเสี่ยงทายของ (มักตักน้ำใส่ภาชนะไปซ่อนไว้) ถ้านางด้งหาเจอก็แสดงว่าปีนั้นฝนฟ้าจะตกบริบูรณ์ดี ในบางปีก็จะเสี่ยงทายว่าปีนี้ฝนจะตกดีหรือไม่ ถ้าฝนตกดีให้นางด้งฝัดข้าวแรง ๆ

บางทีก็ให้นางด้งร้องรำให้ดูเพราะผีนางด้งเป็นผีที่รักสนุก และเมื่อเล่นจนพอแล้วคนเชิญจะขอให้นางด้งหยุดโดยการวางกระด้งลงกับพื้นดิน จากนั้นผีนางด้งก็จะออกจากร่างทรง

2. นางข้อง

อุปกรณ์ที่ใช้เล่น

2.1 ข้อง 1 ใบ เชือก 1 เส้น เสื้อสำหรับใส่ให้กับข้อง และหอยขมที่แกะแล้วประมาณ 20 ตัว

2.2 อุปกรณ์ในการเชิญดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู น้ำ และแป้งหอม

พิธีกรรมจะเริ่มจากการตกแต่งข้องให้สวยงามเพื่อให้ผีนางข้องชอบ โดยใช้ไม้ขนาดครึ่งวาเสียบที่คอข้องเพื่อใช้เป็นแขนใส่กับข้อง ภายในข้องใส่หอยขมที่แกะแล้วหลาย ๆ ตัว เพื่อให้เกิดเสียงดังไพเราะเมื่อขยับข้องไปมา เอาเชือกร้อยข้องให้ข้องอยู่ตรงกลาง จากนั้นนางทรงสองคนจะจับปลายเชือก คนเชิญจะทำพิธีและร้องเพลงเชิญผีนางข้อง เมื่อผีนางข้องมาเข้าร่างนางทรงแล้วก็จะแกว่งข้อง คนเชิญจะเสี่ยงทายว่าปีนี้ฝนจะตกมากหรือไม่ ถ้าตกมากให้แกว่งข้องแรง ๆ (สำนักปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลนครไทย, ม.ป.ป. หน้า 25 - 26)

ของดีของอำเภอนครไทย

1. ผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพร (ไวน์กระชายดำ, กระชายผง) ที่สถานีอนามัยตำบลนาบัว หมู่ที่ 3 บ้านโนน ตำบลนาบัว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

2. ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา (กระเป๋า, แจกัน) หมู่ที่ 1 บ้านหนองกระดาษ ตำบลบ้านพร้าว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

3. ผ้าทอด้วยกี่กระตุก (ผ้าทอลายขิด, ลายดอกแก้ว, ลายดอกพิกุล) หมู่ที่ 1 บ้านนาทุ่งใหญ่ ตำบลนครชุม และที่หมู่ที่ 2 บ้านยางโกลน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

4. ไม้กวาดดอกหญ้า หมู่ที่ 3 ตำบลน้ำกุ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

5. กลุ่มทำน้ำปลา หมู่ที่ 1 บ้านบ่อโพธิ์ ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

6. ผลิตภัณฑ์จากซังข้าวโพด หมู่ที่ 2 บ้านนาจาน ตำบลหนองกระท้าว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก (สำนักปลัดเทศบาล เทศบาลตำบลนครไทย, ม.ป.ป. หน้า 28 - 29)

การปกครองของอำเภอนครไทย

อำเภอนครไทย แบ่งออกเป็น 11 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านแยง ตำบลบ้านห้วยเฮี้ย ตำบลนครไทย ตำบลหนองกระท้าว ตำบลบ้านพร้าว ตำบลเนินเพิ่ม ตำบลบ่อโพธิ์

ตำบลยางโกลน ตำบลนาบัว ตำบลนครชุม และตำบลน้ำกุ่ม

การศึกษา

อำเภอนครไทย มีโรงเรียนเปิดสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับอาชีวศึกษาการศึกษา ระดับประถมซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับมีการสร้างโรงเรียนไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ อย่างทั่วถึง ส่วนการศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ ปัจจุบันมีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษากระจายไปในตำบลต่าง ๆ รวม 93 แห่ง มีวิทยาลัยการอาชีพ สังกัดกรมอาชีวศึกษา 1 แห่ง โรงเรียนตำรวจตะเวนชายแดน 1 แห่ง และยังมีการศึกษานอกโรงเรียนอีกด้วย

อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนาทำสวนและทำไร่ พืชที่นิยมปลูกมากได้แก่ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลังและถั่วเขียว (ปราณี แจ่มขุนเทียน, 2548. เว็บไซต์)

2. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับนิทาน

2.1 เอกสารเกี่ยวกับนิทาน

2.1.1 ความหมายของนิทาน

"นิทาน" ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า "นิทาน" คือ เรื่องที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542. หน้า 588)

ผาสุก มุทธเมธา (2540. หน้า 9 - 10) ได้ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า นิทานหมายถึง

"เรื่องที่เล่าสืบกันมาด้วยปาก (มุขปาฐะ) โดยไม่ปรากฏผู้เล่า มีการผูกเรื่องจากความคิด ความเห็น ประสบการณ์ สมมุติเหตุการณ์ขึ้นเพื่อตอบปัญหาข้อข้องใจ สิ่งบันเทิงใจ และสิ่งที่จะสื่อสารให้เป็นไปตามจุดประสงค์และความหมาย เมื่อมนุษย์มีภาษาใช้และใช้ภาษาสื่อสารได้ มีอะไรเกิดขึ้นในสังคมจากความคิดจิตใจและเหตุการณ์ก็ชอบที่จะบอกกล่าวเล่าสู่กันฟัง และในขณะที่เล่าต่อ ๆ กันไปนั้นก็อดไม่ได้ที่จะแต่งเติมเสริมต่อความรู้สึก (อารมณ์) และความคิดเห็นของตน"

กิ่งแก้ว อัตถากร (2519. หน้า 12) ให้ความหมายของนิทานในความหมายเชิงคติชนวิทยาว่า "นิทานเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่มีจำนวนมากที่ได้รับการบันทึกไว้แล้ว"

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช (2545. หน้า 115 - 116) อ้างถึงคำพูดของเดวิด – มารัมบา (David - Maramba) ว่าให้ความหมายของนิทานพื้นบ้านไว้ว่า "นิทานพื้นบ้าน คือ เรื่องเล่าด้วยปาก ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษของกลุ่มชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชนชั้น"

ดังนั้น กิ่งแก้ว เพ็ชรราช จึงสรุปความหมายของนิทานไว้ว่า "นิทานเป็นเรื่องเล่ากันด้วยปาก ถ่ายกันมาจากบรรพบุรุษด้วยถ้อยคำธรรมดา ไม่ทราบว่ามีใครเป็นผู้แต่ง เป็นมรดกทางวัฒนธรรม และสะท้อนวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชน ภายหลังจึงอาจมีผู้นำนิทานไปเขียน"

สืบพงศ์ ธรรมชาติ (2540. หน้า 49 - 50) กล่าวถึงนิทานว่า "นิทานเป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นมาเพื่อความบันเทิงเป็นประการสำคัญ บางเรื่องฟังแล้วรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินทั้งเนื้อเรื่อง และการใช้ภาษา ยิ่งผู้เล่ามีลีลาการเล่าที่ดีด้วยแล้วก็ยิ่งทำให้นิทานเรื่องนั้นมีรสชาติมากขึ้นไปอีก สิ่งที่ได้จากนิทานนอกจากความบันเทิงแล้วอาจจะมีอย่างอื่นด้วย เช่น คติธรรม และความรู้ในด้านต่าง ๆ เป็นต้น"

วาสนา เกตุภาค (2521. หน้า 55) ได้กล่าวถึงนิทานไว้อย่างน่าสนใจมากว่า นิทาน หมายถึง

"เรื่องเล่ามาแต่โบราณกาล อาจกล่าวได้ว่าเป็นเครื่องให้ความบันเทิงชิ้นแรกของมนุษยชาติก็ได้ นิทานเป็นสิ่งที่นิยมกันในกลุ่มชนทุกชั้นทุกวรรณะ ทุกเชื้อชาติ ทุกภาษา นักค้นคว้า นักวิชาการ ได้เริ่มสนใจนิทานชาวบ้านเพื่อที่จะได้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลทางมานุษยวิทยาและอื่น ๆ สำหรับผู้ที่สนใจทางคติชาวบ้านก็ได้สนใจรวบรวมข้อมูลเพื่อที่จะศึกษานิทานในส่วนต่าง ๆ ของโลกในแง่ของเทคนิคการถ่ายทอด การจัดจำแนกหมวดหมู่ของนิทานให้เป็นระเบียบ ความสัมพันธ์ของนิทานชาวบ้านที่อยู่ในเขตต่าง ๆ ตลอดจนหน้าที่ของนิทานที่มีต่อชีวิต และลักษณะของศิลปะสาขานี้ในท้องถิ่น และเวลาที่แตกต่างกันด้วย"

เสน่หา บุญยรักษ์ (2527. หน้า 87) ได้สรุปความจากหนังสือนิทานชาวบ้านภาคที่ 1 - 4 ของกรมศิลปากรที่ได้กล่าวถึงนิทานชาวบ้านไว้ว่า "นิทานชาวบ้าน คือ เรื่องราวที่บุคคลในท้องถิ่นต่าง ๆ แต่งขึ้น และเล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน มีความมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงใจ และสั่งสอนบุคคลให้กระทำความดี"

ผู้วิจัยจึงสรุปว่า "นิทาน" หมายถึง เรื่องเล่าที่เกิดจากความคิดจินตนาการ อารมณ์ และความรู้สึกของมนุษย์ที่ใช้วิธีการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ (ด้วยปาก) สืบต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งด้วยภาษาร้อยแก้วธรรมดา ซึ่งฟังแล้วทำให้เข้าใจง่าย และไม่สามารถบอกได้ว่าคนที่เล่าคนแรกเป็นใคร รู้แต่เพียงว่าเป็นเรื่องที่เล่าต่อ ๆ กันมาเท่านั้น ในปัจจุบันนิทานหลาย ๆ เรื่องก็ได้รับการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรไว้แล้ว

2.1.2 ลักษณะของนิทาน

สำหรับลักษณะของนิทานนั้นได้มีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของนิทานไว้หลายทัศนะ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็จะมีลักษณะที่คล้าย ๆ กัน ดังจะกล่าวดังต่อไปนี้

ผาสุก มุทธเมธา (2540. หน้า 10) ได้กล่าวถึงลักษณะของนิทานชาวบ้านไว้ในหนังสือเรื่อง "นิทานชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต" ว่านิทานชาวบ้านนั้นมี 3 ลักษณะ ดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาด้วยปาก
2. ไม่ปรากฏผู้เล่า
3. ใช้ภาษา ถ้อยคำ เป็นภาษาพูดธรรมดา ๆ และจะเป็นภาษาในถิ่นนั้น ๆ

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543. หน้า 6) อ้างถึง กุหลาบ มัลลิกะมาส ว่าได้กล่าวถึงลักษณะของนิทานไว้ว่ามี 3 ประการ ดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้วไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปากสืบกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็อาจเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
3. ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าเดิมนั้นเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่าฟังมาจากผู้เล่าซึ่งเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีตอีกต่อหนึ่ง ผิดกับนิยายสมัยใหม่ที่ทราบตัวผู้แต่ง แม้นิทานที่ปรากฏผู้เขียน เช่น นิทานของกริมม์ ผู้เขียน คือ กริมม์ ก็ชี้แจงว่าเล่าตามเค้านิทานที่มีมาแต่เดิมไม่ใช่เรื่องที่ตนแต่งขึ้น

วรรณศิริ เพชรเภรี (2539. หน้า 10) กล่าวไว้ในงานวิทยานิพนธ์ โดยได้อ้างถึง เจือ สตะเวทิน ว่าได้ให้ลักษณะของนิทานพื้นบ้านไว้ ดังนี้

1. ต้องเป็นเรื่องเก่า
2. ต้องเล่าด้วยภาษาร้อยแก้ว

3. ต้องเล่าด้วยปากมาก่อน

4. ต้องแสดงความคิดความเชื่อของชาวบ้าน

5. เรื่องจริงที่มีคติก็นับอนุโลมเป็นนิทาน เช่น มะกะโท เป็นต้น

ผู้วิจัยสรุปว่า นิทานมีลักษณะเป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง โดยภาษาที่ใช้เล่านั้นจะเป็นภาษาที่เข้าใจง่ายแบบร้อยแก้วธรรมดาไปตามสังคมนั้น ๆ และนิทานที่เล่าสืบต่อกันมานั้นก็ไม่สามารถสืบทราบได้ว่าผู้เล่าคนแรกนั้นเป็นผู้ใด จึงทำให้ไม่ทราบว่านิทานเรื่องนั้น ๆ เกิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อใด

2.1.3 ประเภทของนิทาน

ในการจัดประเภทของนิทานนั้นก็มีนักวิชาการได้จัดแบ่งประเภทของนิทานไว้หลายท่านด้วยกัน ซึ่งจะขอนำมากล่าวเป็นตัวอย่าง ดังนี้

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543. หน้า 7 - 29) ได้กล่าวถึงประเภทของนิทานโดยได้อ้างถึง สตีธ ธอมป์สัน (Stith Thompson) ว่าได้จัดประเภทของนิทานออกเป็น 11 ประเภท โดยจะกล่าวแต่ละประเภทโดยสรุป ดังนี้

1. นิทานมหัศจรรย์ (Fairy tale) หรือเรียกอีกอย่างว่า "เทพนิยาย" เป็นนิทานที่เกี่ยวกับเทวดานางฟ้า มีเรื่องราวที่เป็นอิทธิปาฏิหาริย์ และความมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติเหล่านี้คือลักษณะสำคัญของนิทานประเภทนี้ เช่น เรื่องสโนไวท์ ซินเดอเรลลา เป็นต้น

2. นิทานชีวิต (novella) มีลักษณะคล้ายกับนิทานมหัศจรรย์ เพราะมีหลายตอน แต่ต่างกันตรงที่ดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง มีการบ่งสถานที่และตัวละครอย่างชัดเจน อาจจะมีเรื่องปาฏิหาริย์แต่ผู้ฟังหรือผู้อ่านเชื่อได้ว่าเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ เช่น ไกรทอง ขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

3. นิทานวีรบุรุษ (hero) เนื้อเรื่องค่อนข้างยาว เหตุการณ์จะอยู่กึ่งระหว่างจินตนาการกับโลกแห่งความเป็นจริง นิทานประเภทนี้วีรบุรุษจะมีการผจญภัยคนเดียวแต่มีการผจญภัยหลายครั้งหลายหน เนื้อเรื่องจะกล่าวถึงวีรบุรุษเหมือนมนุษย์ เช่น เรื่องเฮอร์คิวลิส

4. นิทานประจำถิ่นหรือนิยายประจำถิ่น (local tradition) เนื้อเรื่องมีขนาดยาวบ้างสั้นบ้างไม่แน่นอน มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่แปลกพิสดารที่เชื่อว่าเกิดขึ้นจริง ณ ที่ใดที่หนึ่ง มีการบ่งตัวละครและสถานที่อย่างชัดเจน อาจจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับคนในประวัติศาสตร์ ตัวละครอาจจะเป็นมนุษย์ อมนุษย์ เทวดาก็ได้ เช่น เรื่องเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก พระยากงพระยาพาน

5. นิทานบอกเหตุ (explanatory) เป็นนิทานที่เกี่ยวกับการอธิบายถึงกำเนิดหรือความเป็นมาของสิ่งที่เกิดในธรรมชาติ อาจกล่าวถึงการกำเนิดของสัตว์บางชนิด สาเหตุที่สัตว์บางชนิดมีรูปร่างลักษณะต่าง ๆ กำเนิดของต้นไม้ดอกไม้บางชนิด ความเป็นมาของดวงดาวบางดวง

6. นิทานปรัมปรา (myth) เนื้อเรื่องจะกล่าวถึงกำเนิดของจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ลม ฝน กลางวันกลางคืน ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า น้ำท่วม หรือความเป็นมาของชนชั้นผู้นำ ประเพณี พิธีกรรม เช่น เรื่องเมขลากับรามสูร จันทรคราส สุริยคราส เป็นต้น

7. นิทานสัตว์ (animal tale) มีสัตว์เป็นตัวเอก มักให้เห็นความโง่ของสัตว์สองชนิด โดยที่ตัวเอกมักเป็นตัวโกงชอบแกล้งและเอาเปรียบตัวอื่น เรื่องทำนองนี้มักมีหลายอนุภาค หลายตอน จุดที่น่าสนใจอยู่ตรงความขบขันจากการหลอกลวงหรือตกอยู่ในสถานการณ์ที่ลำบากเนื่องมาจากความโง่ของมัน มีเจตนามุ่งสอนจริยธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จัดเป็นนิทานคติ เช่น นิทานอีสป และปัญจตันตระ เป็นต้น

8. มุขตลก (jest) นิทานจะมีขนาดสั้นไม่ซับซ้อน มีเพียงอนุภาคเดียว ตัวละครอาจเป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็ได้ จุดเด่นสำคัญ คือ ความไม่น่าจะเป็นไปได้ต่าง ๆ แนวเรื่องนี้นั้นมีอยู่ 16 แนว คือ ความฉลาด ความโง่เขลา การชนะแข่งขันด้วยกล การต่อรองแบบกลขโมยและการหลอกต้ม การหนีโดยใช้กลลวง การล่อลวงและผิดประเพณี กลลวงที่ทารุณ กลลวงด้วยวิธีการแข่งขัน การปลอมแปลง การกล่าวหาที่ผิด ภรรยาที่เลว ความเกียจคร้าน คนหูหนวก นักบวช และการโม้

9. นิทานศาสนา (religious tale) เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระเยซูและสาวกที่ไม่ปรากฏในคัมภีร์ หรือเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า และสาวกในพระพุทธศาสนาที่ไม่ได้ปรากฏในคัมภีร์

10. นิทานเรื่องผี (ghost stories) มีปรากฏในทุกสังคม ผีบางประเภทไม่ปรากฏชัดว่ามาจากที่ใด เกิดได้อย่างไร เช่น เรื่องราวของผีกองกอยในประเทศลาวซึ่งมีลักษณะตัวเล็ก ๆ ผมยาว และไม่นุ่งผ้า

11. นิทานเข้าแบบ (Formular tale) นิทานที่มีแบบแผนในการเล่าเป็นพิเศษ การเล่าก็เพื่อความสนุกของผู้เล่าและผู้ฟัง เช่น นิทานหลอกผู้ฟัง นิทานลูกโซ่ เป็นต้น

ผาสุก มุทธเมธา (2540. หน้า 10 - 12) จัดประเภทของนิทานชาวบ้านไว้ 5

ประเภท ดังนี้

1. นิทานท้องถิ่น (Legend) เป็นนิทานบอกเหตุการณ์ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี โชคลาง ความคิดที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งในถิ่นนั้น ๆ นิทานท้องถิ่นแยกย่อยได้ ดังนี้

1.1 นิทานประเภทอธิบาย (Explanatory Tales) นิทานอธิบายเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามธรรมชาติที่ปรากฏ

1.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น การเกิดเป็นผีเปรต ผีกระสือ

1.3 นิทานเกี่ยวสมบัติที่ฝังไว้ เช่น เรื่องปู่โสมเฝ้าทรัพย์ เป็นต้น

1.4 นิทานวีรบุรุษ ได้แก่ นิทานยกย่องคุณงามความดี ความกล้าของบุคคล

1.5 นิทานสอนใจให้ข้อคิด เน้นความประพฤติและการปฏิบัติต่าง ๆ

1.6 นิทานเกี่ยวกับนักบวช เช่น หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด เป็นต้น

2. นิทานปรัมปรา (Fairy Tale) เรียกอีกอย่างว่านิทานเทพนิยาย แต่ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวกับเทวดานางฟ้าเท่านั้น เรื่องที่เกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ก็นับเข้าประเภทนี้ด้วย

3. นิทานตลก (Tall Tale) เป็นเรื่องสั้น ๆ ขบขัน อาจเป็นเรื่องความโง่เง่าหรือฉลาดแกมโกง ซึ่งมุ่งสร้างอารมณ์ขันให้เกิดขึ้น

4. นิทานเกี่ยวกับสัตว์หรือนิทานสัตว์ (Animal Tale) นิทานประเภทนี้ต้องมีสัตว์เป็นตัวชูโรง สรุป คือ ต้องมีสัตว์เป็นตัวเอกของเรื่อง

5. นิทานศาสนา (Myth) เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ ซึ่งทั้งคนเล่าและคนฟังเชื่อว่ามีจริง ๆ เช่น เรื่องเมขลา – รามสูร เป็นต้น

วรรณศิริ เพชรเภรี (2539. หน้า 13 - 14) กล่าวไว้ในงานวิทยานิพนธ์ โดยได้อ้างถึง พรศักดิ์ พรหมแก้ว ว่าได้แบ่งนิทานภาคใต้ไว้ 5 ประเภท คือ

1. นิทานมุขตลก แบ่งย่อยได้ ดังนี้

1.1 นิทานมุขตลกเรื่องเพศ

1.2 นิทานมุขตลกเกี่ยวกับนิสัย

2. นิทานอธิบาย แบ่งย่อยได้ ดังนี้

2.1 อธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์

2.2 อธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของสัตว์

2.3 อธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของพืช

2.4 อธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติทั่วๆ ไป

2.5 อธิบายสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

3. นิทานภูมินามหรือนิทานเกี่ยวกับกำเนิดสถานที่

4. นิทานเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ แบ่งย่อยได้ ดังนี้

4.1 นิทานความเชื่อเกี่ยวกับทรัพย์สมบัติ

4.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีปีศาจ ไสยศาสตร์และสิ่งลี้ลับ

4.3 นิทานเกี่ยวกับโหราศาสตร์และฤกษ์ยาม

5. นิทานคติ

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543. หน้า 95 - 168) ได้กล่าวไว้ในหนังสือนิทานพื้นบ้านศึกษาเกี่ยวกับประเภทของนิทานไทยไว้ โดยจะขอกล่าวโดยสรุป ดังนี้

1. นิทานเทวาปกรณ์ หรือตำนานปรัมปรา เป็นนิทานที่เกี่ยวกับกำเนิดจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ลม ฝน กลางวัน กลางคืน ฯลฯ

2. นิทานศาสนา โดยจะเป็นนิทานเกี่ยวกับศาสนาพุทธ เพราะคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 คือ นิทานเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า และนิทานจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา

3. นิทานคติ เป็นเรื่องไม่ยาวนัก ตัวละครไม่มาก แนวคิดที่ปรากฏในนิทานคือ คุณค่าของจริยธรรมโดยจะชี้ให้เห็นว่าทำดีได้รับผลตอบแทนอย่างไร และทำชั่วจะได้รับผลตอบแทนอย่างไร

4. นิทานมหัศจรรย์ เป็นนิทานขนาดค่อนข้างยาว จะมีความเกี่ยวพันธ์กับสิ่งมหัศจรรย์ เช่น มีของวิเศษ ความสามารถพิเศษ มีอมนุษย์ เป็นต้น

5. นิทานชีวิต มีลักษณะเหมือนเรื่องที่เคยเกิดจริง มีการบอกชื่อและฐานะตำแหน่งของตัวละครอย่างชัดเจน รวมทั้งระบุสถานที่ด้วย ตัวละครส่วนใหญ่เป็นคน อาจมีสัตว์หรือภูตผีเทวดาบ้าง เช่น เรื่องพระลอ ไกรทอง ขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

6. นิทานประจำถิ่น เป็นเรื่องเล่าสืบทอดมาในท้องถิ่นต่าง ๆ มักเป็นเรื่องที่เชื่อว่าเกิดขึ้นจริง เนื้อเรื่องมักเกี่ยวข้องหรือเป็นการอธิบายความเป็นมาของสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น 2 อย่าง คือ สิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

7. นิทานอธิบายเหตุ มีเล่าในทุกถิ่นของไทย ส่วนใหญ่มีขนาดสั้น ซึ่งจะอธิบายความเป็นมาของสิ่งต่าง ๆ เช่น อธิบายที่มาของชื่อสิ่งต่าง ๆ อธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ อธิบายพิธีกรรมประเพณี เป็นต้น

8. นิทานเรื่องสัตว์ เป็นเนื้อเรื่องที่ไม่ยาวนัก เนื้อหามี 3 ประเภท คือ แสดงนิสัยสันดารแท้จริงของสัตว์เกี่ยวกับความโง่ความฉลาด ความเจ้าเล่ห์ของสัตว์และเกี่ยวกับสัตว์ที่ดี

9. นิทานเรื่องผี เป็นนิทานที่มีทุกท้องถิ่น เพราะสังคมไทยนิยมฟังเรื่องผี ในขณะเล่าทั้งผู้เล่าและผู้ฟังมักเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง ในเรื่องก็จะมีทั้งเรื่องที่เกี่ยวกับผีดี และผีไม่ดี

10. มุขตลกและเรื่องโม้ เป็นเรื่องราวที่เน้นมุขตลก ขบขัน ซึ่งอาจจะมาจากความโง่ ความฉลาด กลโกง ไหวพริบปฏิภาณ และเรื่องราวที่ไม่น่าเป็นไปได้แต่ก็โม้ได้น่าเชื่อถือนัก

11. นิทานเข้าแบบ ของไทยมีอยู่ 2 ประเภท คือ ประเภทที่เล่าไม่รู้จบกับนิทานลูกโซ่

2.1.4 **คุณค่าหรือประโยชน์ของนิทาน**

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช (2545. หน้า 134) กล่าวไว้ในเอกสารคำสอนรายวิชาคติชนวิทยาว่า คุณค่าของนิทานพื้นบ้านนั้นมี 5 ประการ คือ

1. นิทานให้ความสนุกเพลิดเพลิน นิทานพื้นบ้านเป็นสิ่งบันเทิงในสังคมแต่โบราณมาแล้ว เมื่อว่างจากการทำงานก็จะเล่านิทานสู่กันฟัง มีการเล่าตั้งแต่คนกลุ่มใหญ่ภายหลังลดลงมากลายเป็นเล่าเฉพาะในครอบครัว เป็นปู่ย่าตายายหรือพ่อแม่เล่าให้ลูกหลานฟังทำให้เกิดความเพลิดเพลิน

2. นิทานช่วยปลูกฝังจริยธรรมที่เป็นแบบอย่างของคนในสังคม นิทานหลายเรื่องให้ข้อคิดในด้านความประพฤติกับผู้ฟัง ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ เช่น เรื่องความดีชั่ว ผู้ประพฤติดีจะประสบผลสำเร็จในชีวิต ผู้ประพฤติชั่วจะประสบเคราะห์กรรม เป็นต้น

3. นิทานสะท้อนภาพสังคมในอดีต เนื่องจากนิทานเป็นเรื่องเล่าปากต่อปากของคนในสังคม ผู้เล่าเป็นสมาชิกในสังคม จึงได้สะท้อนลักษณะของสังคม วิถีชีวิต ความคิดของคนในสังคมนั้น ทำให้ผู้ศึกษาทราบวิถีชีวิตของคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวสถาบันครอบครัว การประกอบอาชีพ ความเชื่อ ประเพณี และค่านิยม

PN
3437
พ414 ว
2550

ม.3976389 สำนักหอสมุด
21 พ.ย. 2550

4. นิทานเป็นแหล่งประเทืองปัญญา เพราะในนิทานจะให้ทั้งความรู้ ความคิด คติสอนใจ หรือข้อชี้แนะในการดำเนินชีวิตในสังคม

5. นิทานมีอิทธิพลต่อวรรณคดีและศิลปะบางเรื่อง วรรณคดีบางเรื่องมีที่มาจากนิทานพื้นบ้าน เช่น ไกรทอง ลิลิตพระลอ ส่วนด้านศิลปะนั้นมีจิตรกรรมฝาผนังในวัดต่าง ๆ ที่เป็นภาพจากนิทาน เช่น ภาพของนิทานชาดกที่วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย ภาพสังข์ทองที่วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

วาสนา เกตุภาค (2521. หน้า 66) กล่าวถึงคุณค่าของนิทานไว้ในหนังสือคติชาวบ้านว่ามีทั้งสิ้น 4 ประการ ดังนี้

1. ให้ความสนุกเพลิดเพลินแก่มนุษย์มาทุกยุคทุกสมัย

2. ให้แง่คิดในการดำรงชีวิต เช่น นิทานเกี่ยวกับคติธรรม หรือนิทานในศาสนาต่าง ๆ อาจใช้เป็นเครื่องมือให้การศึกษาอบรมเด็กได้

3. ให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา ศาสนา สำนวนภาษา

4. เป็นบ่อเกิดแห่งศิลปะแขนงต่าง ๆ เป็นต้นว่าวรรณคดี ละคร จิตรกรรม และประติมากรรม

เสน่หา บุญยรักษ์ (2527. หน้า 88 - 89) ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของนิทาน ซึ่งเป็นคุณค่าอย่างยิ่งของนิทานต่อสังคมไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. นิทานเป็นเครื่องให้ความบันเทิง ความสนุกสนานมาทุกยุคทุกสมัย ในสมัยหนึ่งที่ปราศจากสิ่งอำนวยความสุขเหมือนสมัยปัจจุบัน นิทานจะทำหน้าที่ให้ความบันเทิงอย่างเต็มที่ ใคร ๆ ก็ชอบฟังนิทานนับตั้งแต่เด็ก ผู้ใหญ่ คนชรา พระมหากษัตริย์และเทวดา ดังมีนิทานที่กล่าวถึงตัวละครชอบฟังนิทานซึ่งมีอยู่หลายเรื่อง เช่น ท้าววิกรมาทิตย์แห่งเรื่องนิทานเวตาล พระอุมาแห่งเรื่องกถาสริตสาคร พระเจ้าชาห์เรียร์แห่งเรื่องอาหรับราตรี (พันหนึ่งทิวา) เป็นต้น

2. นิทานเป็นเครื่องบอกความปรารถนาในชีวิตมนุษย์ นิทานบางเรื่องที่เปิดโอกาสให้ตัวละครได้อธิษฐานขอพรจากสิ่งวิเศษ คำขอนั้นมักไม่หนีไปจากความปรารถนาของผู้คนในสังคมนั่นเอง เช่น ปรารถนาบ้านที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกาย อาหาร ตลอดจนแก้วแหวนเงินทอง ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีคำขอที่เกินพอดีของมนุษย์ทั่วไปอยู่บ้าง เช่น ขอเป็นพระราชา แต่ก็มักจะได้เป็นเพียงชั่วขณะระยะหนึ่งแล้วกลับสภาพมาอยู่ในฐานะเดิม

3. นิทานเป็นเครื่องมือในการล้อเลียนเสียดสีบุคคลที่สังคมให้ความนับถือยกย่อง เช่น สถาบันพระสงฆ์ ในภาวะปกติพระสงฆ์หรือนักบวชจะได้รับการยกย่องนับถือจากคนทั่วไป แต่อาจจะมีพระสงฆ์หรือนักบวชบางคนที่ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับความยกย่องนับถือ ชาวบ้านจึงไม่พอใจ ก็เลยได้สร้างนิทานเพื่อระบายความไม่พอใจนั้น เพราะเมื่อเป็นนิทานใคร ๆ ก็ทราบว่าเป็นเรื่องไม่จริง นิทานประเภทล้อเลียนเสียดสีนักบวชมีมาก และนิทานเหล่านี้ก็ไม่ได้ทำให้สถาบันสงฆ์หรือนักบวชมัวหมองไปแต่ประการใด

4. นิทานเป็นที่รวมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม ในนิทานจะบอกถึงขนบธรรมเนียมและประเพณี ความเชื่อ ความเป็นอยู่ การประพฤติปฏิบัติ อาชีพ และระดับศีลธรรมจรรยา เนื้อเรื่องที่แทรกสิ่งเหล่านี้ไว้จะทำให้ผู้ศึกษามองเห็นภาพชีวิตของกลุ่มชนต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน

5. นิทานเป็นเครื่องกล่อมเกลาจิตใจ เป็นเครื่องมือสั่งสอนให้บุคคลเป็นคนดี โดยอาศัยนิทานคติที่สอดแทรกข้อคิด ปรัชญา ผลบุญกรรม และยังโยงไปถึงว่าตัวตัวละคร คือผู้ที่คนทั่วไปเคารพนับถือ เช่น นิทานชาดกต่าง ๆ ซึ่งจะบอกว่าตัวละครเอก คือ พระโพธิสัตว์ นิทานประเภทนี้ทำหน้าที่ได้อย่างลึกซึ้งแนบเนียน เพราะผลบุญกรรมในนิทานจะแสดงผลอย่างชัดแจ้งว่าคนทำดีเท่านั้นจึงจะได้ดี และคนชั่วก็จะได้รับทุกขเวทนาต่าง ๆ

6. นิทานมีบทบาทสำคัญต่อวงการศึกษา เด็ก ๆ ชอบฟังและอ่านนิทาน ผู้ใหญ่จึงเล่านิทานหรือสร้างนิทานสำหรับเด็กขึ้นโดยสอดแทรกคติธรรม หรือค่านิยมที่พึงประสงค์ไว้ในนิทาน สำหรับครูนั้นสามารถใช้นิทานเป็นอุปกรณ์การสอนได้อย่างดียิ่ง ไม่ว่าจะสอนเพื่อให้เป็นอุทาหรณ์หรือเพื่อการผ่อนคลายอารมณ์ เพื่อเรียกร้องความสนใจ หรือเพื่อนจะสอนจริยธรรม นิทานของชนชาติต่าง ๆ ในโลกนี้มีเพียงพอให้นำมาเล่าได้ไม่มีวันหมด

ผาสุก มุทธเมธา (2540. หน้า 13 - 14) กล่าวถึงประโยชน์ของนิทานไว้ในหนังสือคติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. เพื่อความเพลิดเพลิน เพราะไม่มีเครื่องหย่อนใจอื่นใดเช่นในปัจจุบัน การเล่านิทานเพื่อความสนุกสนานโปกฮา เป็นการรวมกลุ่มชนเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม การเล่านิทานไม่เพียงแต่เล่ากันในเขตชานเมืองและนอกเมืองเท่านั้น ในเมืองใหญ่ ๆ ที่เจริญแล้วก็ทำกันอยู่

2. ให้ความรู้แก่คนที่ไม่มีความรู้ได้ดีมาก เป็นการให้การศึกษาตามปกติวิสัย (Informal Education) คนโบราณแม้ไม่ได้ศึกษาก็อยู่ได้ด้วยคติชาวบ้าน

3. เป็นการสอนหลักธรรมให้คนมีเมตตากรุณา มีคุณธรรมประจำใจ เช่น นิทานอีสป นิทานเวตาล เป็นการชี้แนวทางชีวิตให้ประพฤติปฏิบัติ เช่น นิทานโคนันทวิศาล (อีสป) สอนให้คนรู้จักพูดจาไพเราะอ่อนหวาน ไม่ข่มขู่ ขู่เข็ญแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ร่วมงานด้วยกัน นิทานวรรณคดี เช่น พระลอ พระเพื่อนพระแพง ให้แง่มุมของความรักที่มีอิทธิพลต่อชีวิตทั้งทางบวกและทางลบ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ให้ความรู้เรื่องชีวิต นิสัยใจคอของคนตั้งแต่เกิดจนตายว่าต้องอยู่ใต้อิทธิพลอะไรบ้าง และจะต้องปฏิบัติตนอย่างไรจึงมีความสงบสุขในชีวิตได้

4. เป็นบ่อเกิดแห่งวรรณคดี ละคร ดนตรี จิตรกรรม ประติมากรรม และงานฝีมือต่าง ๆ ทำให้ศิลปะแขนงต่าง ๆ เจริญรุ่งเรืองสืบทอดต่อไปไม่ขาดสาย โดยนำมาประยุกต์ตามความต้องการ เช่น โนราห์ ประยุกต์เป็นระบำบัลเลต์ ป่าหิมพานต์ นำมาปักเป็นม่านเป็นฉากกั้น พระลอ นำมาประยุกต์เป็นตัวละคร นางนาคพระโขนง ประยุกต์เป็นภาพยนตร์ สังข์ทอง เป็นบทละครนอกแสดงบนเวที เป็นต้น

5. ให้ความรู้เรื่อง ศาสนา สังคม ภาษา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ มนุษยศาสตร์ โดยอาศัยข้อมูลต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาทำให้เกิดผลดีแก่คนในปัจจุบันอย่างยิ่ง

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543. หน้า 75 - 80) ได้กล่าวถึงบทบาทของนิทานพื้นบ้านที่มีต่อสังคมไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ความเพลิดเพลิน ช่วยให้เวลาผ่านไปอย่างไม่น่าเบื่อหน่าย ทำให้ภาวะแห่งความจำเจหรืออึดอัดใจล่วงไปโดยไม่รู้สึกตัว

2. ช่วยกระชับความสัมพันธ์ เช่น สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงานหรือสร้างความสัมพันธ์กันในครอบครัว

3. ช่วยให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ และเนื่องจากนิทานเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ จึงทำให้ทั้งผู้เล่าและผู้ฟังเข้าใจลักษณะของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ ได้อย่างดีอีกด้วย

4. ช่วยปลูกฝังจริยธรรมและรักษาบรรทัดฐานของสังคม นิทานหลาย ๆ เรื่องไม่เพียงให้ความเพลิดเพลินเท่านั้น ยังสอดแทรกคติสอนใจไว้ในเรื่องด้วย เช่น สอดแทรกเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวที ความไม่เบียดเบียน ความไม่อาฆาตพยาบาท เป็นต้น ซึ่งทำให้ผู้ฟังมีความรู้สึกว่าไม่ได้ถูกสอนโดยตรง แต่จะค่อย ๆ ปลูกฝังเข้าไปในตัวของผู้ฟังและผู้เล่าด้วย

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับนิทาน

กมลสรวง คนเฉียบ และคนอื่น ๆ (2547) ได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับนิทานของชาวไทยใหญ่ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เพื่อจำแนกประเภทของนิทาน และวิเคราะห์คุณค่าด้านต่าง ๆ จากนิทานของชาวไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่ในตำบลแม่สอด และตำบลท่าสายลวด ผลจากการศึกษามี ดังนี้

นิทานที่รวบรวมได้ 89 เรื่อง สามารถจัดเป็นนิทานประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ คือ นิทานคติ 28 เรื่อง นิทานสัตว์ 5 เรื่อง นิทานศาสนา 33 เรื่อง นิทานบอกเหตุ 8 เรื่อง นิทานประจำถิ่น 8 เรื่อง นิทานเกี่ยวกับผี 5 เรื่อง และนิทานมุขตลก 2 เรื่อง

คุณค่าด้านต่าง ๆ จากนิทานที่นำมาศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 89 เรื่องดังกล่าวนั้น ปรากฏคุณค่าด้านต่าง ๆ ดังนี้ คุณค่าด้านความบันเทิง คุณค่าด้านปัญญา คุณค่าด้านการกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัว คุณค่าด้านจริยธรรม และคุณค่าเกี่ยวสังคมและวัฒนธรรม

สรุป การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้เข้าใจประเภทของนิทาน และคุณค่าด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในนิทานของชาวไทยใหญ่ที่สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ที่ได้ถ่ายทอดเรื่องต่าง ๆ ในนิทานสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้

จรัส งัะสมัน (2534) ได้วิจัยนิทานของชาวเล จังหวัดสตูล โดยได้เก็บรวบรวมนิทานได้ทั้งสิ้น 82 เรื่อง และสามารถนำมาจัดประเภทของนิทานได้ทั้งสิ้น 5 ประเภท คือ นิทานคติ นิทานอธิบายสิ่งต่าง ๆ นิทานมุขตลก นิทานความเชื่อ และนิทานภูมินาม

จากการศึกษานั้นยังพบอีกว่า นิทานของชาวเลที่รวบรวมได้นั้นได้สะท้อนสภาพสังคม และวัฒนธรรมดังนี้ คือ ความเป็นมาของกลุ่มชน ครอบครัว และประชากร การปกครอง เศรษฐกิจ การคมนาคม การศึกษา ภาษา การอนามัย การสาธารณสุข ศาสนา ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม

สมพงษ์ ช่วยเนียม (2537) ได้ศึกษานิทานชาวบ้านตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมและจัดประเภทของนิทาน และเพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมจากนิทานด้วย ใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ได้นิทานจำนวน 83 เรื่อง นำมาจัดประเภทได้ 5 ประเภท คือ นิทานประเภทอธิบาย 9 เรื่อง นิทานประเภทภูมินาม 3 เรื่อง นิทานประเภทความเชื่อ 10 เรื่อง นิทานประเภทมุขตลก 22 เรื่อง และนิทานประเภทคติ 39 เรื่อง

สำหรับภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในนิทานปรากฏ ดังนี้ คือ 1. ภาพสะท้อนสังคมด้านเศรษฐกิจ ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร และการประกอบอาชีพ

ของท้องถิ่น 2. ภาพสะท้อนสังคมด้านการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เช่น จากครอบครัว สังคม เพื่อนฝูง โดยเน้นเนื้อหาด้านคุณธรรม 3. ภาพสะท้อนสังคมทางการเมืองการปกครอง จะสะท้อนให้เห็นการปกครองในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับครอบครัว สังคม ประเทศชาติ โดยจะเน้นคุณสมบัติ และการใช้อำนาจของผู้นำ 4. ภาพสะท้อนด้านศาสนาและความเชื่อ จะสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านมีความเชื่อในพระพุทธศาสนา ความเชื่อในกฎแห่งกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ และความเชื่อเกี่ยวกับบุญวาสนา 5. ภาพสะท้อนสังคมด้านนันทนาการ ให้เห็นถึงนันทนาการของชาวบ้านในลักษณะต่างๆ เช่น การเล่านิทาน การเล่นหนังตะลุง กีฬาพื้นบ้าน เป็นต้น

3. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อ

3.1 เอกสารเกี่ยวกับความเชื่อ

3.1.1 ความหมายของความเชื่อ

ราชบัณฑิตยสถาน (2542. หน้า 372) ให้ความหมายของคำว่า "เชื่อ" หมายถึง เห็นตามด้วย, มั่นใจ, ไว้ใจ, ซื้อ หรือขายโดยติดค้างไว้ไม่ต้องชำระเงินทันที

บุปผา บุญทิพย์ (2547. หน้า 156) ได้นิยามความหมายของความเชื่อไว้ว่าความเชื่อ หมายถึง "การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ตามว่าเป็นความจริง มีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจจะมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่นำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้"

ประชิด สกุณะพัฒน์ (2546. หน้า 42) กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง "ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา และมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคล หรือกลุ่มชนโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ตัวอย่างความเชื่อของไทย อาทิ เช่น ห้ามดมดอกไม้ถวายพระ เพราะจมูกจะโหว่ ห้ามเล่นซ่อนหาในเวลากลางคืน เพราะผีจะมาลักตัว ห้ามลับมีดในเวลากลางคืน เพราะจะมีคนตาย เป็นต้น"

ประเทือง คล้ายสุบรรณ์ (2531. หน้า 115) กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง

"การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเป็นเรื่องของความรู้สึกและจิตใจ

ไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลหรือเป็นความจริงหรือไม่ สมัยที่โลกยังไม่เจริญมนุษย์ขาดความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ มีความหวาดกลัวภัยทางธรรมชาติต่าง ๆ และความตาย ทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องวิญญาณ ผีสางและเทพเจ้าประจำดิน น้ำ ลม ไฟ และสิ่งต่าง ๆ ซึ่งความเชื่อเหล่านั้นยังคงสืบมาจนถึงทุกวันนี้ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินเป็นส่วนใหญ่"

วรรณศิริ เพรชเภรี (2539. หน้า 26) อ้างถึง หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิสกุล ว่าทรงอธิบายถึงความเชื่อไว้ว่า "ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่เห็นเหตุต่าง ๆ มนุษย์ย่อมเกลียดทุกข์และรักสุขเป็นธรรมดา เมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้นก็วิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนคิดว่าจะช่วยได้ เมื่อพ้นภัยก็แสดงความรื่นเริง รู้คุณต่อสิ่งนั้น ๆ ด้วยการบูชาคุณให้เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง"

เสน่หา บุญยรักษ์ (2527. หน้า 225 - 226) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้อย่างน่าสนใจมากว่า

"ความเชื่อของบุคคลในท้องถิ่นต่าง ๆ ย่อมแตกต่างกันไปบ้าง ผู้ที่จะเป็นมิตรไมตรีกับกลุ่มชนใดพึงศึกษาความเชื่อของเขาเสียก่อน และแม้ว่าจะไม่เห็นด้วยก็ไม่ควรลบหลู่หรือขัดขวาง โดยเฉพาะผู้ที่ศึกษาคติชนวิทยาเมื่อต้องการเก็บข้อมูลในท้องที่ใด สิ่งแรกที่ควรศึกษา คือ ท้องถิ่นนั้นเขามีความเชื่ออะไร และทำตัวให้กลมกลืนกับเขา ก็จะได้รับการช่วยเหลือและให้ความร่วมมืออย่างมากจากท้องถิ่นนั้น"

กิ่งแก้ว อัตถากร (2519. หน้า 91) ให้ความหมายเกี่ยวกับความเชื่อไว้ดังนี้ คือ คำว่า "เชื่อ " หมายถึง "เห็นจริงด้วย เห็นจริงตาม จะเห็นเช่นนั้นด้วยความรู้สึกหรือด้วยความไตร่ตรองโดยเหตุผลก็ตาม"

ผู้วิจัยสรุปว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ตามว่าเป็นความจริงและมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจจะมีหลักฐานมาพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นความจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้

3.1.2 ประเภทของความเชื่อ

ประชิด สกุณะพัฒน์ (2546. หน้า 42 - 57) กล่าวว่าความเชื่อแบ่งได้หลายแบบตามวิธีการพิจารณา หากจำแนกความเชื่อตามหลักเหตุผลแล้วก็สามารถแบ่งความเชื่อได้ 2 ประเภท คือ

1. ความเชื่อที่มีเหตุผล
2. ความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล

แต่หากพิจารณาความเชื่อจากจำนวนบุคคล ก็จะแบ่งความเชื่อได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ความเชื่อส่วนบุคคล
2. ความเชื่อของกลุ่มชน

นอกจากแบ่งประเภทความเชื่อออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ทั้ง 2 แบบแล้ว ก็ยังได้แบ่งความเชื่อของท้องถิ่นภาคกลางโดยจัดเป็นประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เกิดจากการที่มนุษย์พยายามหาคำตอบให้กับปรากฏการณ์ธรรมชาติจากการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แต่สิ่งที่ไม่สามารถอธิบายได้ก็จะพยายามอธิบายในรูปของสิ่งที่เหนือธรรมชาติไปเลย ตัวอย่างความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ถ้ากบร้องแสดงว่าฝนจะตก ห้ามชี้รุ้งกินน้ำจะทำให้นิ้วกุด ถ้าปลูกมะยมไว้หน้าบ้านจะทำให้คนนิยมชมชอบ ถ้าดาวหางขึ้นแสดงว่าจะเกิดเหตุร้าย ถ้ามดพากันขึ้นบ้านแสดงว่าน้ำจะท่วม เป็นต้น

2. ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตาย เนื่องจากมนุษย์เฝ้าหาคำตอบเกี่ยวกับตัวเองว่าเกิดมาได้อย่างไร ทำไมจึงต้องเกิดมา เกิดมาเพื่ออะไร และเมื่อตายแล้วไปไหน ความเชื่อต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นมากมายเพื่อที่จะอธิบายสิ่งเหล่านี้ และมีการถ่ายทอดกันต่อ ๆ ไป เช่น หากเห็นดาวตกตรงบ้านใครแสดงว่าบ้านนั้นจะได้ลูก หากเห็นดาวตกอย่าไปร้องทัก เพราะวิญญาณจะเข้าท้องสุนัขแทน หรือเมื่อเวลาตั้งครรภ์ก็จะมีความเชื่อเกี่ยวกับการดูแลครรภ์ เช่น ถ้ามารดารับประทานอาหารที่แปลกพิสดารก็เชื่อว่าลูกที่มาเกิดมาจากภพภูมิไม่ดี เวลาเมื่อคลอดแล้วก็มีความเชื่อเพิ่มมาอีก เช่น มีการทำพิธีโกนผมไฟ เป็นต้น ในที่สุดเมื่อตายแล้วก็จะมีวิธีเกี่ยวกับการจัดการงานศพ

3. ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค สมัยก่อนเมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นและวิชาแพทย์ยังไม่เจริญก้าวหน้าเช่นปัจจุบัน วิธีรักษาโรคหลายวิธีที่ได้ผลตามความเชื่อของกลุ่ม

ชนและแต่ละท้องถิ่น ซึ่งบางกลุ่มก็ยังยึดความเชื่อการรักษาโรคแบบเดิมอยู่ เชื่อว่าสาเหตุของโรคมาจากสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น ป่วยเพราะถูกผีสิง ป่วยเพราะถูกคุณไสย หรือป่วยเพราะชะตาขาด

4. ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์ การพยากรณ์ หมายถึง การทำนายหรือคาดการณ์เกี่ยวกับบุคคล สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต และเหตุการณ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งมีความเชื่อว่าผู้ที่พยากรณ์นั้นมีวิชาหยั่งรู้เหตุการณ์ทั้งในอดีตและอนาคต เป็นผู้วิเศษเหนือคนอื่น ซึ่งการพยากรณ์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

4.1 หมวดนรลักษณ์ศาสตร์ หมายถึง การพยากรณ์โดยการสังเกตลักษณะร่างกาย เช่น ลักษณะหน้าตา ลักษณะคิ้ว ลักษณะจมูก ลักษณะไฝ เป็นต้น

4.2 หมวดหัตถศาสตร์ หมายถึง การทำนายจากการสังเกตฝ่ามือ นิ้วมือ เล็บมือ เนินบนฝ่ามือ เส้นลายมือ 3 เส้น คือ เส้นชีวิต เส้นจิตใจ และเส้นสมอง

4.3 หมวดไสยศาสตร์ หมายถึง การเข้าทรงแล้วถามเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือถามหาสิ่งที่ได้หายไป การทำนายลางสังหรณ์ รวมถึงการทำนายฝันด้วย

4.4 หมวดโหราศาสตร์ หมายถึง การทำนายโดยการคำนวณเกี่ยวกับวัน เดือน ปี เช่น การทำนายโชคชะตา การทำนายวิถีชีวิตของคนที่เกิดในแต่ละปี เป็นต้น

5. ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ คือ ความเชื่อที่เกี่ยวกับอาชีพ เช่น ทำเกษตรกรรมมีพิธีเคารพบูชาพระแม่โพสพ อาชีพการแสดงมีการไหว้ครู ขึ้นครู หรืออาชีพเกี่ยวกับการล่าสัตว์

6. ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสียและการได้กลับคืน เช่น มีการเสี่ยงทายอธิษฐานให้เจอของที่ตกหายไป เป็นต้น

7. ความเชื่อเกี่ยวกับครัวเรือน มีความเชื่อเกี่ยวกับครัวเรือนไว้ปฏิบัติเพื่อความร่มเย็นเป็นสุข 4 ประเภท คือ

7.1 ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องบ้าน เช่น ดูฤกษ์ยามในการลงเสา หรือหน้าบ้านต้องหันไปทางทิศตะวันออก เมื่อปลูกเสร็จจะมีการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ บางบ้านก็มีการยกศาลพระภูมิ

7.2 ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องใช้ในบ้าน เช่น ความเชื่อเรื่องผีแม่เตาไฟ หรือของใช้ในงานแต่งงานห้ามเป็นของที่แตกเพราะไม่เป็นมงคล

7.3 ความเชื่อเกี่ยวกับบุคคล โดยเชื่อว่าในบ้านจะมีผีบ้านผีเรือนคอยดูแลรักษา จะทำอะไรก็ต้องแจ้งให้ทราบ หรือใครทำไม่ดีผีเรือนก็จะโกรธและให้โทษได้ และยังรวมไปถึงเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษด้วย

7.4 ความเชื่อเกี่ยวกับอาหาร เช่น เกี่ยวกับอาหารต้องห้ามของคนไข้ ของคนตั้งครรภ์ หรืออาหารต้องห้ามของหมอไสยศาสตร์ เป็นต้น

บุปผา บุญทิพย์. (2547. หน้า 158 - 169) ได้อ้างถึง ภิญโญ จิตต์ธรรม ว่าแบ่งประเภทของความเชื่อไว้ 6 ประเภท คือ

1. ความเชื่อที่เกิดจากความกลัว เช่น เอาหนามล้อมบ้านขณะมีคนคลอดลูกเพราะเชื่อว่าเป็นการป้องกันผีกระสือจะมากินตับไตไส้พุง ของคาว ๆ ของแม่ละเด็ก ฯลฯ

2. ความเชื่อที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และการสังเกตธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ได้สังเกตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น จันทรุปราคา สุริยุปราคา ผีพุ่งใต้ ดาวหาง ฯลฯ ก็เชื่อว่าจะมีเหตุต่าง ๆ ตามมา เช่น เมื่อเห็นดาวหางข้าวจะยากหมากจะแพง

3. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน ซึ่งเกิดจากการมีประสบการณ์ในการทดลองนำสิ่งต่าง ๆ มารักษาโรคต่าง ๆ เช่น ปวดท้องก็ให้เอาใบกระเพราขยี้กับปูนกินหมากทาท้อง

4. ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อประเภทนี้เป็นสิ่งที่พิสูจน์หาได้ยาก แต่ก็เป็นที่พึ่งทางใจของมนุษย์ได้ เช่น การสักยัน การลงนะหน้าทอง การว่าคาถาอาคม เป็นต้น

5. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง เป็นความเชื่อที่เกิดจากการสังเกตและการจดสถิติของมนุษย์ว่าเกิดเหตุการณ์อย่างนี้แล้วจะเป็นเช่นไร เช่น ตุ๊กแกร้องทักก่อนออกจากบ้านจะไม่ดี

6. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิมิตฝัน เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และสถิติ เช่น ฝันว่างูกัดจะได้คู่ ฝันว่าฟันหักคนรู้จักจะเสียชีวิต ฝันว่าได้แหวนจะได้คู่หรือบุตร

นอกจากนี้ยังได้แบ่งความเชื่อให้ละเอียด โดยแบ่งความเชื่อไว้ทั้งสิ้น 15 ประเภท จะกล่าวโดยสรุป ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย เช่น แมวดำกระโดดข้ามโรงศพผีจะเฮี้ยน ถ้าร้องไห้และน้ำตาหยดถูกโรงผู้ตายจะไม่ได้ขึ้นสวรรค์ ผีตายโหงห้ามนำเข้าบ้าน หญิงท้องแก่ไม่ให้ไปงานศพ เป็นต้น

2. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง เช่น ถ้าจิ้งจกทักให้หยุดทำงาน ถ้าเขม่นตาขวาจะเกิดลางร้าย ถ้าเขม่นตาซ้ายจะได้ลาภ ถ้านกแสกบินข้ามบ้านใครเป็นลางบอกเหตุว่าบ้านนั้นจะมีคนตาย เป็นต้น

3. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและการทำนายฝัน เช่น ฝันว่าคนป่วยหายจากโรคคนป่วยนั้นจะอาการหนักขึ้นหรือตาย ฝันเห็นพระสงฆ์หรือกษัตริย์ผู้นั้นจะมีโชค ฝันว่าถ่ายใส่ผ้าแล้วไม่ล้างแสดงว่าจะได้ลาภ ฝันว่ากอดสาวพรหมจารีดีนักจะได้เป็นขุนนาง เป็นต้น

4. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องฤกษ์ยาม เป็นการคำนวณวัน เดือน ปี ในการประกอบงานมงคล เช่น วันขึ้น 1 ค่ำ ทำการมงคลจะมีลาภ เจรจาถ้อยความขุนนางมิดี การปลูกเรือนควรปลูกวันจันทร์ วันพุธและวันพฤหัสบดีก็ดีนัก ห้ามนุ่งผ้าใหม่ในวันอังคารและวันเสาร์จะไม่ดีเลย เป็นต้น

5. ความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา เครื่องรางของขลัง เสน่ห์และไสยศาสตร์อื่น ๆ เช่น การเสกแป้งผัดหน้าหรือขี้ผึ้งทาปากจะทำให้เกิดเสน่ห์มหานิยม การสักลงคาถาตามตัว จะช่วยให้หนังเหนียว การทำเสน่ห์โดยใช้น้ำเหลืองที่ลนจากผีตายทั้งกลม คาถาป้องกันภัย คาถาท่องให้เรียนเก่ง เป็นต้น

6. การดูลักษณะดี ชั่ว ของคนและสัตว์ต่าง ๆ เช่น หญิงใดมีแก้มลักยิ้มจะรักผัวนักแต่มักหลายใจ หญิงใดมีขอบตาแดงและหนังตาย่นจะชนะศัตรู แมวที่กายขาวท่าทางสง่า หู เท้า ท้อง หลัง และหางดำ ทั้ง 9 แห่ง ผู้ที่เลี้ยงจะร่ำรวย แมวดอกเลา คือ ขนสีขาวแกมดำทั้งตัวเป็นแมวให้คุณทางเมตตามหานิยม ฯลฯ

7. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทวดา เทพารักษ์ เจ้าพ่อ เจ้าที่ ผีต่าง ๆ เช่น ผีกระสือ ผีตานี ผีปอบ ศาลพระภูมิ เป็นต้น

8. ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ดต่าง ๆ เช่น เวลาออกรบหรือออกศึก ก็นำเอาต้นกล้วยมาแล้วติดชื่อศัตรูไว้ จากนั้นให้แม่ทัพฟันจะได้รับชัยชนะ หรือทำบุญนับเอาจำนวนขึ้นต้นและลงท้ายด้วยเลขเก้าจะมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เป็นต้น

9. ความเชื่อเกี่ยวกับมงคลและอัปมงคล เช่น วันแต่งงานห้ามเจ้าสาวเหยียบธรณีประตูจะเป็นอัปมงคล เป็นต้น

10. ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนนับ จำนวนเลขต่าง ๆ เช่น งานมงคลนิมนต์พระเลขคี่ สวดศพนิมนต์พระ 4 รูป เป็นต้น

11. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น มดคาบไข่จากรังแสดงว่าฝนจะตกหนัก ถ้าท้องฟ้าสีแดงจะมีพายุ ฟ้าร้องคือเมฆขลาล่อแก้วรามสูรขว้างขวาน เป็นต้น

12. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน เช่น คนป่วยห้ามกินกล้วยน้ำว้าหรือฝรั่งจะแสลง คนมีประจำเดือนห้ามกินน้ำมะพร้าว สุนัขบ้าเอาน้ำมะพร้าวให้กินจะหาย เป็นต้น

13. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ชาติใหม่ ภพใหม่ เช่น คนทำดีไว้มากจะได้ขึ้นสวรรค์ ทำความชั่วจะตกนรก ทำบุญด้วยเครื่องหอมชาติหน้าจะสวยงามมีชื่อเสียงขจรไกล ถ้าผิดลูกเมียใครตายไปต้องไปขึ้นต้นงิ้วมีอีกาปากเหล็กคอยจิก เป็นต้น

14. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ เช่น ห้ามจี่ข้าวจี่ขณะมีการหว่านกล้า เพราะจะทำให้กล้าไม่เจริญงอกงาม คนใจร้อนปลูกพริกพริกจะเผ็ดกว่าคนใจเย็นปลูก แม่โพสพเป็นขวัญข้าว จึงต้องบูชาก่อนการเก็บเกี่ยว เป็นต้น

15. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ นอกจากทั้ง 14 ข้อ เช่น คนที่อายุไม่ถึง 20 หากบวชเป็นพระจะทำให้เสียสติ เด็กที่กินเครื่องในไก่หรือปลาจะทำให้เรียนไม่เก่ง และหน้าด้าน ห้ามเล่นข้าวสารมือจะด่าง ขี่หมาแล้วฟ้าจะผ่า ตำครกเปล่านมจะยาน เป็นต้น

เสน่หา บุญยรักษ์ (2527. หน้า 226 - 227) แบ่งความเชื่อไว้ในหนังสือคติชนวิทยาไว้ 11 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องบุคคล 2. ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อม 3. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 4. ความเชื่อเรื่องเพศ 5. ความเชื่อเรื่องสุขภาพ และสวัสดิภาพ 6. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม โชค เคราะห์ 7. ความเชื่อเรื่องความฝัน 8. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ไสยศาสตร์ 9. ความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ 10. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ 11. ความเชื่อเรื่องหมอดู โหราศาสตร์

ประเทือง คล้ายสุบรรณ์. (2531. หน้า 117 - 119) จำแนกประเภทของความเชื่อด้วยการจำแนกตามหลักเหตุผลที่ทำให้เชื่อ โดยได้ยึดถือเหตุผลตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วก็จะสามารถแบ่งความเชื่อได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ความเชื่อที่มีเหตุผล 2. ความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล

แต่ถ้าหากว่าแบ่งความเชื่อโดยการพิจารณาจากบุคคลที่ยึดถือว่าเป็นความเชื่อของส่วนบุคคล หรือความเชื่อร่วมกันของกลุ่มบุคคล จะแบ่งความเชื่อได้อีก 2 ประเภท คือ

1. ความเชื่อส่วนบุคคล 2. ความเชื่อของกลุ่มบุคคล

เมื่อพิจารณาความเชื่อทั้งสองวิธีข้างต้นก็จะแบ่งประเภทของความเชื่อที่ยึดถือปฏิบัติกันในเรื่องต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ
2. ความเชื่อเกี่ยวกับยารักษาโรค
3. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง
4. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ ยาม นิมิต
5. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์
6. ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์
7. ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา
8. ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ
9. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี
10. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด
11. ความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ ชาติภพ
12. ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขไม่ดี วันดี วันร้าย

นอกจากนี้ยังได้อ้างถึง กิ่งแก้ว อัตถากร ว่าได้แยกประเภทของความเชื่อไว้ทั้งสิ้น 11 ประเภท จะกล่าวโดยสรุป ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องบุคคล ได้แก่ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อ วิญญาณ การตายแล้วเกิดใหม่ การเข้าทรง ฯลฯ

2. ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นความเชื่อในเหตุการณ์ต่าง ๆ ลายแทงลางสังหรณ์ ต้นโป๊ยเซียน ปรอททำให้เหาะได้

3. ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เชื่อเรื่องแห่นางแมวขอฝน เทพเจ้า เวทมนตร์ คาถา พระภูมิเจ้าที่

4. ความเชื่อเรื่องเพศ เช่น เชื่อว่าหญิงมีทรวงอกใหญ่มีความรู้สึกทางเพศหรือกามารมณ์มาก พ่อเจ้าชู้ลูกชายมักเจ้าชู้ด้วย

5. ความเชื่อเรื่องสุขภาพสวัสดิภาพ เช่น เป็นฝีห้ามกินข้าวเหนียว ถูกงูแสงอาทิตย์กัดถ้าเห็นแสงอาทิตย์เมื่อไรจะตาย คนหูยานจะมีอายุยืน

6. ความเชื่อเรื่องฤกษ์หรือโชคลาง เช่น จิ้งจกทัก นกแสกร้อง แร้งจับหลังคาบ้าน คนเกิดวันพุธทำคุณกับใครไม่ขึ้น คนเกิดวันเสาร์ใจจะแข็ง

7. ความเชื่อเรื่องความฝัน เช่น ฝันว่างูกัดหรืองูรัดจะได้คู่ ฝันว่าเห็นผีจะมีโชค และการทำนายฝันตามวัน

8. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ได้แก่ ความเชื่อในทางไสยศาสตร์ คาถาอาคม ผ้ายันต์ ผ้าประเจียด ตะกรุด พระเครื่อง ว่าน นางกวัก

9. ความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจและวิญญาณ เช่น ผี ปู่ ย่า ตา ยาย ผีนางตานี ผีตะเคียน ผีกระสือ ผีกระหัง เป็นต้น

10. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์

11. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ได้แก่ การทำนายทายทักทางโหราศาสตร์และลักษณะดวงชะตาราศี วันดี – วันไม่ดี

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความเชื่อ

วรรณศิริ เพชรเภรี (2539) ได้ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อในนิทานพื้นบ้าน เขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งจากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า

ประเภทของนิทานที่พบมากที่สุด คือ นิทานท้องถิ่น รองมา คือ นิทานตลก นิทานปรัมปรา นิทานเรื่องสัตว์ และนิทานเทพนิยายพบน้อยสุด

ความเชื่อที่พบในนิทานของภาคเหนือตอนล่างดังกล่าวพบว่า ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความกตัญญูรู้คุณพบมากสุด รองลงมา คือ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผีปีศาจ วิญญาณ ผีบรรพบุรุษ ของวิเศษ ค่านิยมต่าง ๆ นรกสวรรค์ ชาติภพตายแล้วเกิดใหม่ โหราศาสตร์ ฤกษ์ยาม ทำนายฝัน การพยากรณ์ ศาสนา ประวัติความเป็นมาของคน สัตว์ สถานที่ และสิ่งของตามลำดับ ความเชื่อที่พบน้อยที่สุด คือ ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน

กฤษณา วงษ์รักษ์ (2542) ได้วิเคราะห์ความเชื่อที่ปรากฏในนวนิยายเหนือธรรมชาติของ "แก้วเก้า" ระหว่างปี พ.ศ. 2531 – 2536 จำนวนทั้งสิ้น 7 เรื่อง คือ วิมานมะพร้าว คนเหนือดวง จากฝันสู่นิรันดร นาคราช หน้ากากดอกซ่อนกลิ่น ผ้าทอง และนิรมิต จากการวิจัยพบว่า มีความเชื่อปรากฏอยู่ในนวนิยายทั้ง 7 เรื่องนั้น 6 ประการ คือ 1. ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา 2. ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าด้านลักษณะของเทพเจ้าและอำนาจเหนือธรรมชาติ

ของเทพเจ้า 3. ความเชื่อเกี่ยวกับมิติแห่งเวลาด้านมิติเวลาของอดีต 4. ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ด้านโชคชะตาของมนุษย์ อำนาจพรหมลิขิตและดวงดาว ความฝันและการทำนายฝัน ลางสังหรณ์และการพยากรณ์ 5. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ด้านลัทธิทางไสยศาสตร์ เวทมนตร์คาถาอาคม พิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลังและของปลุกเสก ภูตผีและวิญญาณ 6. ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจจิตด้านประสาทสัมผัสที่ 6 และพลังจิต ทั้งหมดนี้เป็นความเชื่อที่ฝังอยู่กับวิถีชีวิตของสังคมไทยมาช้านานตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน

ภาคภูมิ สุขเจริญ (2547) ได้วิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับโบราณสถานที่บูรณะแล้วของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยการวิจัยครั้งนี้ได้มีผลการวิจัย ดังนี้

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ภูตผีปีศาจ วิญญาณ ผีบรรพบุรุษ พบในเรื่องเล่าจากโบราณสถาน 58 แห่ง ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม ความฝัน การพยากรณ์ พบในเรื่องเล่าจากโบราณสถาน 10 แห่ง ความเชื่อเรื่องสรรพคุณของยากลางบ้าน พบในเรื่องเล่าจากโบราณสถาน 7 แห่ง ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม บาปบุญคุณโทษ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว พบในเรื่องเล่าจากโบราณสถาน 20 แห่ง ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาติภพ ตายแล้วเกิดใหม่ พบในเรื่องเล่าจากโบราณสถาน 7 แห่ง ความเชื่อเรื่องของวิเศษ พบในเรื่องเล่าจากโบราณสถาน 9 แห่ง ความเชื่อเรื่องประวัติความเป็นมาของลักษณะของคน สัตว์ สิ่งของและสถานที่ พบในเรื่องเล่าจากโบราณสถาน 24 แห่ง และความเชื่อเรื่องค่านิยมต่าง ๆ พบในเรื่องเล่าจากโบราณสถาน 25 แห่ง

4. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับค่านิยม

4.1 เอกสารเกี่ยวกับค่านิยม

4.1.1 ความหมายของค่านิยม

ราชบัณฑิตยสถาน (2542. หน้า 589) ให้ความหมายของคำว่า "นิยม" ไว้ว่า หมายถึง (แบบ) น. การกำหนด (ป.,ส). ก. ชมชอบ, ยอมรับนับถือ, ชื่นชมยินดี, ถ้าใช้ประกอบท้ายคำสมาสมีความหมายว่าลัทธิ เช่น ชาตินิยม, สังคมนิยม.

เพิ่มศักดิ์ วรรลยางกูร (2545. หน้า 76 - 77) ได้กล่าวถึงความหมายของค่านิยมไว้ในหนังสือวิถีธรรมวิถีไทยไว้ว่า "ค่านิยม (value) หมายถึง ความคิดหรือเรื่องที่สังคมเห็นว่าควรแก่การกระทำ น่ายกย่องสรรเสริญและถูกต้อง ตัวอย่างค่านิยม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียร ความรักประชาธิปไตย เป็นต้น"

ค่านิยมมักเกิดจากความนิยมของแต่ละบุคคล (ปัจเจกชน) ก่อน เมื่อมีคนทำตามความนิยมนั้นมากขึ้น และเป็นที่ยอมรับว่ามีคุณค่าก็จะกลายเป็นค่านิยม นอกจากนี้ยังได้กล่าวลักษณะของค่านิยมว่ามีด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ

1. ค่านิยมของบุคคล หมายถึง ความคิดของบุคคลในเรื่องหรือสิ่งที่ควรจะเป็น

2. ค่านิยมของสังคม หมายถึง สิ่งหรือสถานการณ์ที่มหาชนหรือสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมเลือกยึดถือปฏิบัติยกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้อง

ผาสุก มุทธเมธา (2540. หน้า 55) ได้กล่าวถึงค่านิยมไว้ในหนังสือคติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตว่า "ค่านิยม คือ ข้อกำหนดที่บุคคล และสังคมยอมรับยึดถือเป็นหลักการพื้นฐานที่จะใช้พินิจพิจารณาการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ขัดความรู้สึกของตนเอง และสังคม" ดังนั้นจึงได้แบ่งค่านิยมออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ค่านิยมของบุคคล คือ การที่บุคคลต้องเลือกตัดสินใจที่จะประพฤติปฏิบัติในสถานการณ์ที่เผชิญหน้า เช่น นาย ก ต้องการจะซื้อตู้เย็น 1 ตู้ จึงไปที่ห้างสรรพสินค้ามีตู้เย็นหลายยี่ห้อ เช่น ชาร์ป เนชันแนล ฮิตาชิ ฟิลลิปส์ ธานินทร์ ยีอี ฯลฯ ราคาและขนาดต่างกันนิดหน่อย นาย ก จึงตัดสินใจซื้อตู้เย็นของบริษัทธานินทร์ เพราะราคาถูกกว่า รูปสวยและผลิตโดยคนไทย เงินไม่รั่วไหลออกนอกประเทศ เพราะฉะนั้น นาย ก จึงมีค่านิยมในเรื่องต่อไปนี้ 1. ประหยัด 2. เป็นคนไทยอุดหนุนสินค้าไทย 3. เข้าใจเรื่องเศรษฐกิจและการลดดุลการค้า 4. การเสียดุลการค้ากับต่างประเทศ

2. ค่านิยมของสังคม คือ ความรู้สึกความต้องการของคนส่วนใหญ่ที่กำหนด ยอมรับเป็นหลักการพื้นฐานที่จะใช้พินิจพิจารณาการประพฤติปฏิบัติของสังคมที่ถูกต้องและสำคัญ

เพ็ญแข ประจนปัญจนึก และอ้อมเดือน สดมณี (2529. หน้า 17) ให้ความหมายของค่านิยมว่า "ค่านิยม คือ แนวปฏิบัติซึ่งบุคคลในสังคมยึดถือ และใช้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของตนในสังคม ค่านิยมมีลักษณะถาวร เมื่อเกิดขึ้นกับบุคคลแล้วย่อมคงทน และจะอยู่กับบุคคลจนตราบเท่าชีวิตของเขา"

ผู้วิจัยขอสรุปว่า ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำของตนเอง ซึ่งค่านิยมนั้นย่อมจะต้องมีความสอดคล้องกับสังคม

ด้วย และค่านิยมเหล่านั้นอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ หากว่าสิ่งแวดล้อมหรือสังคมนั้นๆ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป

4.1.2 **ประเภทของค่านิยม**

เพิ่มศักดิ์ วรรลยางกูร (2545. หน้า 77 - 78) ได้แบ่งประเภทของค่านิยมเอาไว้ในหนังสือวิถีธรรมวิถีไทย โดยแบ่งค่านิยมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ค่านิยมที่ดี หมายถึง ค่านิยมที่เป็นคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ความเอื้อเฟื้อเห็นอกเห็นใจ ความอ่อนน้อมถ่อมตัว ความมีระเบียบวินัย การตรงต่อเวลา ความขยันหมั่นเพียร การประหยัดอดออม เป็นต้น

2. ค่านิยมที่ไม่ดี หมายถึง ค่านิยมที่เป็นสิ่งไม่ดีงาม ไม่มีคุณธรรม เช่น การเล่นการพนัน ความฟุ่มเฟือย การดื่มเหล้าเมายา ความเห็นแก่ตัว การไม่มีความอดทน ความเชื่อถือโชคลาง การทำบุญเอาหน้า การหลงอำนาจ เป็นต้น

ยิ่งยง เรืองทอง (2542. หน้า 147) ได้อ้างถึง พนัส หันนาคินทร์ ว่าได้แบ่งค่านิยมไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1. ค่านิยมที่มีลักษณะคงตัว คือ ค่านิยมที่จำเป็นอันจะต้องรีบปลูกฝังให้กับเยาวชนไทย และประชาชนไทยทั่วไป เป็นค่านิยมที่ยอมรับโดยปราศจากข้อสงสัยในสังคม เช่น ความรักชาติ ความเป็นไทย ลัทธิชาตินิยม ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ความสะอาด การมีสุขภาพดี การรักษาสุขภาพส่วนตัว และสังคม เป็นต้น

2. ค่านิยมที่มีลักษณะไม่คงตัวหรือค่านิยมที่เกิดขึ้นใหม่ยังอยู่ในระหว่างการพิสูจน์ด้วยกาลเวลาว่าจะมีความคงทนถาวรสักเพียงไร เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับความพึงพอใจในความงามของศิลปะ เป็นต้น การสร้างค่านิยมประเภทนี้อาจจะไม่ต้องรีบด่วนนักเมื่อเทียบกับประเภทแรก

นอกจากนี้ยังได้อ้างถึง ณรงค์ วิชาเทพ ว่าแบ่งค่านิยมออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. ค่านิยมทางวิชาการ เป็นค่านิยมที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลต้องการศึกหาความรู้ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชีวิต

2. ค่านิยมทางเศรษฐกิจ เป็นค่านิยมที่ช่วยกระตุ้นให้บุคคลมุ่งสู่ความมั่งคั่ง สร้างฐานะทางเศรษฐกิจเพื่อการยอมรับทางสังคม

3. ค่านิยมทางสุนทรียภาพ เป็นค่านิยมที่กระตุ้นให้บุคคลเกิดความพอใจ มองสังคมในทางที่ดี มีความพอใจในประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น ความสวยงาม ความไพเราะ การมองโลกในแง่ดี เป็นต้น

4. ค่านิยมทางศาสนา เป็นค่านิยมที่ช่วยกระตุ้นให้มีความต้องการที่จะเลือกนับถือศาสนา ความเชื่อที่จะช่วยสร้างกำลังใจ ทำให้ทราบถึงความเจริญของชีวิตและสังคมมากขึ้น เช่น เรื่องบาปบุญคุณโทษ

5. ค่านิยมทางการเมืองการปกครอง เป็นค่านิยมที่ช่วยกระตุ้นให้คนเห็นความสำคัญของการมีอำนาจ ให้คนพยายามแสวงหาอำนาจด้วยวิธีการต่างๆ

6. ค่านิยมทางสังคม เป็นค่านิยมที่ช่วยกระตุ้นให้มีความกระตือรือร้นในการสร้างความสำพันธ์กับคนในสังคมเพื่อการยอมรับ และได้มีโอกาสแสดงความสามารถของตน

นอกจากนี้ยังได้แบ่งค่านิยมออกเป็นอีก 6 ประเภท ดังนี้

1. ค่านิยมทางวัตถุ (Material Value) เป็นค่านิยมเกี่ยวกับความจำเป็นทางด้านร่างกายของมนุษย์ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย เป็นต้น

2. ค่านิยมทางสังคม (Social Value) เป็นค่านิยมที่ช่วยให้เกิดความรัก ความผูกพัน และความต้องการทางสังคมของบุคคล

3. ค่านิยมทางความจริง (Truth Value) เป็นค่านิยมที่มีความสำคัญมากสำหรับความต้องการความรู้ และนักวิทยาศาสตร์ซึ่งต้องการค้นคว้าหากฎแห่งธรรมชาติ

4. ค่านิยมทางจริยธรรม (Moral Value) เป็นค่านิยมที่ทำให้เกิดความผิดชอบชั่วดี

5. ค่านิยมทางสุนทรียะ (Aesthetic Value) เป็นการซาบซึ้งในความดีความงามของสิ่งต่าง ๆ

6. ค่านิยมทางศาสนา (Religion Value) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับความปรารถนาความสมบูรณ์ของชีวิต รวมทั้งความรักและการบูชาทางศาสนาด้วย

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับค่านิยม

ยุพดี จรัญยานนท์ (2522) ได้ศึกษาวิจัยนิทานพื้นบ้านที่ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. นิทานที่รวบรวมได้มีจำนวนทั้งสิ้น 53 เรื่อง แบ่งตามสารัตถะตามทฤษฎีของสตีธ ธอมป์สัน (Stith Thompson) ได้ 13 หมวด

2. ผลการวิเคราะห์นิทานทั้ง 53 เรื่อง พบว่า นิทานได้แสดงให้เห็นสภาพชีวิตของสังคมเกษตรกรรม ค่านิยมที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา และความเชื่อทางไสยศาสตร์ในอดีต ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสภาพชีวิตปัจจุบันแล้วจะปรากฏความเปลี่ยนแปลงทางลักษณะสังคมไปบ้าง ทั้งนี้เป็นเพราะการผสมผสานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมส่วนกลางของประเทศมีมากขึ้นไปตามสภาพของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

เรไร สืบสุข และคณะ (2523) ได้ร่วมทำวิจัยวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยเก็บรวบรวมนิทานได้ 43 เรื่อง นำมาจัดประเภทได้ดังนี้ 1. นิทานทรงเครื่อง 9 เรื่อง 2. นิทานประวัติ 1 เรื่อง 3. นิยาย 3 เรื่อง 4. ตำนาน 2 เรื่อง 5. นิทานอธิบายเหตุ 10 เรื่อง 6. นิทานเรื่องสัตว์ 5 เรื่อง 7. นิทานเรื่องผี 1 เรื่อง 8. นิทานมุขตลก 12 เรื่อง เมื่อนำนิทานเหล่านี้มาวิเคราะห์แล้วพบว่าได้สะท้อนให้เห็นสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ประวัติ และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

2. ความเชื่อในเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องผีโชคลาง เวทมนตร์คาถา และเครื่องรางของขลัง ความเชื่อเรื่องศาสนา

3. ค่านิยมต่าง ๆ ของชาวบ้านไทยทรงดำ เช่น ความสามัคคี ความซื่อตรง ความกตัญญู ความประหยัด และความขยันหมั่นเพียร เป็นต้น

4. สะท้อนให้เห็นประเพณี และพิธีกรรม ทั้งที่เป็นประเพณีส่วนบุคคล และที่เป็นประเพณีของส่วนรวม

กานดา ยานะวิมุติ (2535) ได้ศึกษาเจตคติของชาวไทยภาคใต้ที่มีต่อค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าได้ปรากฏค่านิยมด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1. ค่านิยมทางวิชาการ ชาวไทยภาคใต้นิยมชื่นชอบผู้มีความรู้ นิยมชื่นชอบบุรุษผู้มีความรู้ทางไสยศาสตร์ นิยมชื่นชอบสตรีที่มีความรู้ทางงานบ้านงานฝีมือ และนิยมศึกษาเล่าเรียนเพื่อเป็นเจ้าคนนายคน ยังพบอีกว่านิยมให้ชายศึกษาเล่าเรียนมากกว่าผู้หญิง 2. ค่านิยมทางเศรษฐกิจ ชาวไทยภาคใต้นิยมคนที่ขยันหมั่นเพียร นิยมชื่นชอบผู้มีฐานะร่ำรวย และนิยมใช้เครื่องประดับแสดงให้เห็นถึงฐานะทางสังคม 3. ค่านิยมทางสุนทรียภาพ ชาวไทยภาคใต้นิยมชื่นชอบความงามของธรรมชาติ นิยมชื่นชอบสตรีที่รูปงาม นิยมชมชอบการแต่งกายที่สวยงาม และนิยมการใช้เครื่องประดับ นิยมการประดิดประดอย 4. ค่านิยมทางศาสนา ชาวไทยภาคใต้ยกย่องคน

กตัญญูรู้คุณที่ดูแลบิดามารดา ก่อนนอนจะกราบระลึกถึงคุณบิดามารดาอาจารย์ นิยมยกย่องคนมีเมตตากรุณา ยกย่องคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ยกย่องคนซื่อสัตย์มีสัจจะ ยกย่องให้เกียรติคนที่ผ่านการบวชเรียน นิยมทำบุญ ยกย่องคนไม่เสพสิ่งเสพติดและเล่นการพนัน 5. ค่านิยมทางการเมืองการปกครอง ชาวไทยภาคใต้ยกย่องผู้นำหรือผู้ปกครองที่มีความสามารถ ยกย่องผู้ปกครองที่มีธรรมะ และยกย่องผู้ปกครองที่ปูนบำเหน็จความดีความชอบ 6. ค่านิยมทางสังคม ชาวไทยภาคใต้นิยมความสงบ ยกย่องนับถือผู้อาวุโส ยกย่องคนอ่อนน้อมถ่อมตน นิยมการเกื้อกูลกัน และยกย่องคนที่มีคู่ครองเพียงคนเดียว

ส่วนเจตคติของชาวไทยภาคใต้ที่มีต่อค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่น ผลจากการศึกษาพบว่าโดยส่วนรวมแล้วชาวไทยภาคใต้มีเจตคติอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏค่านิยมที่อยู่ในระดับสูงเรียงตามลำดับคือ ค่านิยมทางสังคม ค่านิยมทางศาสนา ค่านิยมทางการเมืองการปกครอง ค่านิยมทางวิชาการ ค่านิยมทางสุนทรียภาพ และค่านิยมทางเศรษฐกิจ

เลขา ไพชำนาญ (2533) ได้ศึกษาวิเคราะห์ค่านิยมพื้นฐานที่ปรากฏในหนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็กอายุ 11 – 14 ปี ที่ชนะการประกวดจากงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ระหว่าง พ.ศ. 2522 – 2531 จากการศึกษาพบว่า ค่านิยมพื้นฐานที่ปรากฏอยู่ในหนังสือทุกเล่ม คือ ค่านิยมด้านการพึ่งตนเอง ค่านิยมด้านความขยันหมั่นเพียร และความรับผิดชอบ และค่านิยมด้านการปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา สำหรับค่านิยมที่ปรากฏในหนังสือบางเล่ม คือ ค่านิยมด้านการประหยัดอดออม ด้านความมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย และด้านความรักในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์